

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V
NITRE**

**FAKULTA EURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ A REGIONÁLNEHO
ROZVOJA**

Evidenčné číslo: 2119048

**VÝVOJ KRIMINALITY PO ROKU 1989 A JEJ VPLYV NA
ROZVOJ BRATISLAVSKÉHO REGIÓNU**

2011

Mária Kaličáková, Bc.

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA EURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ
A REGIONÁLNEHO ROZVOJA**

Evidenčné číslo: 2119048

**VÝVOJ KRIMINALITY PO ROKU 1989 A JEJ VPLYV NA
ROZVOJ BRATISLAVSKÉHO REGIÓNU**

Diplomová práca

Študijný program:	Regionálny rozvoj
Študijný odbor:	6218800 Verejná správa a regionálny rozvoj
Školiace pracovisko:	Katedra práva
Školiteľ:	Mgr. Ing. Jarmila Lazíková, PhD.

Nitra 2011

Mária Kaličáková, Bc.

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Dolupodpísaná Mária Kaličáková čestne vyhlasujem, že som diplomovú prácu na tému „Vývoj kriminality po roku 1989 a jej vplyv na vývoj bratislavského regiónu“ vypracovala samostatne, a že som uviedla všetku použitú literatúru súvisiacu so zameraním diplomovej práce.

Som si vedomá zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 19. apríla 2011

Mária Kaličáková

POĎAKOVANIE

Touto cestou vyslovujem poďakovanie vedúcej diplomovej práce Mgr. Ing. Jarmile Lazíkovej, PhD. za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej diplomovej práce.

ABSTRAKT

Úlohou diplomovej práce je priniesť ucelený obraz o vplyve kriminality na rôzne aspekty rozvoja regiónu, resp. ako sa vzájomne ovplyvňujú naše najdôležitejšie vybrané ukazovatele, t.j. kriminalita a rozvoj regiónu. Sledovaným regiónom je bratislavský región, na ktorom je možné výrazne demonštrovať prepojenie, nie len, ekonomického rastu s rastom kriminality a iných nežiaducich javov v našej spoločnosti.

V prvej časti práce sme sa venovali kriminalite a mnohým jej aspektom pre podanie komplexného pohľadu od vývoja kriminológie, ktorá nám prináša cenné informácie o trestnej činnosti a vytvára tak základňu pre legislatívny aspekt kriminality, až po jednotlivé druhy a formy kriminality a možnosti jej prevencie. V tejto časti sme zaradili i stručnú kapitolu o páchatel'ovi a obeti trestného činu, nakoľko sú neodmysliteľnou súčasťou tejto problematiky a dotvárajú nám ucelený pohľad na tému kriminality. V nadväznosti na tému regionálneho rozvoja v čase sme zaradili i kapitolu o fenomenológii kriminality od roku 1989 až po súčasnosť, teda vývoj trestnej činnosti na Slovensku, jej foriem a druhov a stúpajúcich alebo klesajúcich trendov v procese spoločenských a ekonomických zmien v našej krajine. V súvislosti s problematikou rozvoja regiónu sme tu zaradili i kapitolu o rozvojových aspektoch regiónu vo všeobecnosti, kde prinášame stručný pohľad najmä na tému regionálnych disparít, ktoré sa prejavujú najmä vo vlastnej časti práce.

Vo vlastnej časti sme v úvode predstavili bratislavský región, aj formou SWOT analýzy, pomocou ktorej sme pomenovali silné a slabé stránky, príležitosti a ohrozenia tohto regiónu. Následne sa venujeme už konkrétnym ukazovateľom – ekonomickým, demografickým a kriminologickým a poukazujeme na ich vzájomnú prepojenosť s rozvojom bratislavského regiónu. V závere sme vyhodnotili výstupné informácie z uvedených grafov a štatistík, čím sme skompletizovali problematiku vzájomného vplyvu kriminality a rozvoja regiónu.

Kľúčové slová:

kriminalita, trestná činnosť, regionálny rozvoj, dôsledky

ABSTRACT

Main goal of this diploma paper is to give complete view of the influence of criminality on various aspects of regional development, relative effect of our two indicators, criminality and regional development.

Mentioned region is Bratislava region, which we can show the connection of, not only, economic development and increase of criminality and other ineligible events, on.

In the first part of paper we address a crime and its several aspects to bring a complete view of development of criminology, which brings valuable information about crimes that make us the basics for legislative aspect of criminology, leading to various kinds and forms of crime and possibilities of its prevention. To this part we join a short chapter about an offender and a victim of crime because they are an unthinkable part of this topic and achieves our view of crime. In connection to topic of regional development we choose a chapter about phenomenology of crime from 1989 till nowadays, the progress of criminal activity in Slovakia, its forms and grades, increasing and decreasing tendency in a process of social and economic changes in our countries.

In context with topic of regional development we choose a chapter about regional points of view in common, where we bring a short show on a topic of regional disparities, which appears in the next part of the paper.

In self-made part of paper in its introduction we introduce Bratislava region, using SWOT analysis, through which we show strengths and weaknesses, opportunities and threats of this region. Consequently we mention concrete indicators – economic, demographic and criminal and point out at their mutual connection with regional development.

In conclusion we evaluate a final information from graphs and statistics, through which we conclude a mutual effects of crime and regional development.

Keywords:

crime, criminal activities, regional development, effects

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

a kol.	a kolektív
a pod.	a podobne
atď.	a tak ďalej
č.	číslo
EÚ	Európska únia
napr.	napríklad
stor.	storočie
OČTK	orgány činné v trestnom konaní
PZ	Policajný zbor
SR	Slovenská republika
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
tč	trestný čin
TZ	Trestný zákon
t. z.	to znamená
tzv.	takzvaný

CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÝCH POJMOV

Kriminológia – je veda, ktorá sa zaoberá zločinnosťou, jej stavou, štruktúrou a dynamikou, jej príčinami a podmienkami, osobnosti páchatel'a a obeť ako aj formách prevencie

Socialno-patologické javy – všetky tie javy, skutky, konania a činy, ktoré nie sú v súlade so spoločenskou, všeobecne uznávanou morálkou a hodnotami spoločnosti

Kriminalita – súhrn trestných činov, ktoré spáchali trestnoprávne zodpovední jedinci na istom mieste, za isté obdobie (v štáte spravidla za rok)

Región – ucelená časť nejakého územia, územne vymedzený priestor na tvorbu a uskutočňovanie regionálnej a štrukturálnej politiky

Regionálny rozvoj – je trvalý rast hospodárskeho potenciálu a sociálneho potenciálu regiónu, čo zvyšuje jeho hospodársku úroveň, výkonnosť, konkurencieschopnosť a životnú úroveň jeho obyvateľov

Regionálne disparity – sú rozdiely medzi regiónmi, ich diferencovanosť môže byť daná geograficky, historicky, kultúrne, ekonomickým rozvojom, etnickým založením a administratívnymi centrami

Regionálna politika – sa zaoberá regionálnymi disparitami a hľadá a vytvára nástroje, stratégie a programy pre ich zmierňovanie a elimináciu.

OBSAH

OBSAH.....	7
ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK.....	9
CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÝCH POJMOV.....	10
ÚVOD.....	11
1. PREHLAD O SÚČASNOM STAVE RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA I V ZAHRANIČÍ.....	12
1.1 Kriminológia a jej aspekty.....	12
1.2 Kriminologický pojmový aparát.....	13
1.3 Etiológia kriminality.....	15
1.4 Kriminogénne faktory.....	16
1.4.1 Sociálno-kultúrne kriminogénne faktory.....	17
1.4.2 Politicko-ekonomické kriminogénne faktory.....	17
1.4.3 Biologicko-psychologické kriminogénne faktory.....	18
1.5 Páchateľ a obeť trestnej činnosti.....	19
1.6 Druhy kriminality a možnosti jej prevencie.....	24
1.6.1 Majetková kriminalita.....	24
1.6.2 Hospodárska kriminalita.....	25
1.6.3 Násilná kriminalita.....	28
1.6.4 Mravnostná kriminalita.....	31
1.6.5 Drogová kriminalita.....	33
1.6.6 Kriminalita mládeže.....	34
1.6.7 Organizovaná kriminalita.....	37
1.7 Fenomenológia kriminality 1989 – 2010.....	39
1.8 Regionálny rozvoj a jeho aspekty.....	43
2. CIEĽ PRÁCE.....	46
3. METODIKA PRÁCE.....	47
4.VLASTNÁ PRÁCA.....	48
4.1 Charakteristika bratislavského kraja.....	48
4.2 SWOT analýza bratislavského kraja.....	50
4.2 Vývoj kriminality a jej vplyv na rozvojové aspekty bratislavského regiónu	51

4.2.1 Ekonomické ukazovatele.....	51
4.2.2 Demografické ukazovatele.....	55
4.2.3 Kriminologické ukazovatele.....	57
4.3 Vyhodnotenie ukazovateľov.....	61
5. NÁVRHY NA VYUŽITIE VÝSLEDKOV.....	64
6. ZÁVER.....	66
7. POUŽITÁ LITERATÚRA.....	67
8. PRÍLOHY.....	70

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

a kol.	a kolektív
a pod.	a podobne
atď.	a tak ďalej
č.	číslo
EÚ	Európska únia
napr.	napríklad
stor.	storočie
OČTK	orgány činné v trestnom konaní
PZ	Policajný zbor
SR	Slovenská republika
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
tč	trestný čin
TZ	Trestný zákon
t. z.	to znamená
tzv.	takzvaný

CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÝCH POJMOV

Kriminológia – je veda, ktorá sa zaoberá zločinnosťou, jej stavou, štruktúrou a dynamikou, jej príčinami a podmienkami, osobnosti páchatel'a a obeť ako aj formách prevencie

Socialno-patologické javy – všetky tie javy, skutky, konania a činy, ktoré nie sú v súlade so spoločenskou, všeobecne uznávanou morálkou a hodnotami spoločnosti

Kriminalita – súhrn trestných činov, ktoré spáchali trestnoprávne zodpovední jedinci na istom mieste, za isté obdobie (v štáte spravidla za rok)

Región – ucelená časť nejakého územia, územne vymedzený priestor na tvorbu a uskutočňovanie regionálnej a štrukturálnej politiky

Regionálny rozvoj – je trvalý rast hospodárskeho potenciálu a sociálneho potenciálu regiónu, čo zvyšuje jeho hospodársku úroveň, výkonnosť, konkurencieschopnosť a životnú úroveň jeho obyvateľov

Regionálne disparity – sú rozdiely medzi regiónmi, ich diferencovanosť môže byť daná geograficky, historicky, kultúrne, ekonomickým rozvojom, etnickým založením a administratívnymi centrami

Regionálna politika – sa zaoberá regionálnymi disparitami a hľadá a vytvára nástroje, stratégie a programy pre ich zmierňovanie a elimináciu.

ÚVOD

Rok 1989 odštartoval pre našu krajinu nevídané zmeny vo všetkých oblastiach života spoločnosti. Prerod ekonomického prostredia, z centrálne riadenej ekonomiky na trhové hospodárstvo, znamenal najdôležitejšiu výhru, a žiaľ, i prehru porevolučného obdobia. V súvislosti s nástupom krehkej demokracie a náročným budovaním princípov právneho štátu, vážnymi ekonomickými zmenami sa naša spoločnosť dostala do právneho pomykova. Šikovnejší jedinci a skupiny jedincov, ktorí mali možnosť podieľať sa na ekonomických transformačných procesoch sa aj vďaka legislatívnym prehreškom dostali k obrovským majetkom. Ruka v ruke s postupným zánikom mnohých štátnych podnikov, stratou sociálnych istôt, prudkým zvyšovaním nezamestnanosti sa začali objavovať nebyvalé sociálne rozdiely medzi obyvateľmi a začala sa postupná eliminácia strednej vrstvy našej spoločnosti. Otvorenie hraníc na všetky svetové strany, preberanie „západnej“ kultúry, príchod cudzincov na naše územie sa spolu s uvedenými zmenami podpísali na veľkom prerode spoločenských, tradičných hodnôt a morálnych noriem. Všetky tieto aspekty, a mnohé ďalšie, ako nestabilná politická situácia, zánik spoločného štátu s Čechmi apod. znamenali aj prudký nárast kriminality a ďalších negatívnych sociálnych javov. Dovtedy potláčané a kriminalizované javy ako bezdomovstvo, prostitúcia, patologické hráčstvo, chuligánstvo, samovraždy a pod. sa dostali na svetlo sveta a odkryli tak boľavé miesta demokracie a trhového mechanizmu. S postupným ustálením sa ekonomickej a politickej situácie sa však, ani dodnes, nepodarilo ustáliť prehlbujúce sa regionálne rozdiely, najmä medzi východným a západným Slovenskom. Koncentráciou ekonomických činností, zahraničných investícií, výhodnou geografickou polohou, vybudovanou infraštruktúrou a určite aj politickými preferenciami sa najmä bratislavský región ekonomicky vzdialil zvyšku Slovenska. Tieto disparity, aj napriek vstupu SR do Európskej únie a snahám regionálnej politiky, pretrvávajú dodnes. V súvislosti s rozvojom bratislavského regiónu, jeho urbanizácií a modernizácií však nastúpili i negatívne aspekty, najmä vo forme rastúcej kriminality a súvisiacich sociálno – patologických javov, ktoré spätne dramaticky ovplyvňujú kvalitu života v našom najbohatšom regióne.

1. PREHĽAD O SÚČASNOM STAVE RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA I V ZAHRANIČÍ

1.1 Kriminológia a jej aspekty

Pojem kriminológia má latinský a grécky pôvod: Crimen (lat.) = zločin a logos (gr.) = veda, učenie. Stručne možno konštatovať, že kriminológia je veda o zločine. Medzi najvýraznejšie osobnosti späté s kriminalitou sa považuje C. Beccaria (18.st.), P. Topinard, ktorý v roku 1879 prvý krát použil pojem kriminológia a neskôr taliansky právnik R. Garofalo v roku 1885 napísal knihu „Criminologia.“ V minulosti bola táto veda považovaná za akýsi zlepenec iných vedných disciplín (psychológia, kriminálna sociológia, kriminálna biológia a pod.)

Podľa **Dianišku a kol.(2009)** až postupná pevná väzba kriminológie a trestného práva nabádala k definovaniu kriminológie ako samostatnej sociálnoprávnej vedy o kriminalite, jej stave a príčinách, formách, prevencii i prognóze.

Podľa súčasnej kriminologickej vedy (**Kaiser, 1994**) je kriminológia usporiadaný celok empirického poznania o zločine, zločincovi, negatívnej sociálnej „nápadnosti“ a o kontrole tohto správania.

Slovenský kriminológ **J. Mandliak (1998)** vymedzuje kriminológiu ako vedu o osobnosti páchatel'a a o zločinnosti, jej stave, štruktúre, dynamike a úrovni, o jej príčinách a podmienkach, ktoré zločinnosť spôsobujú o jej prognózovaní ako aj o spôsoboch a prostriedkoch predchádzania zločinnosti.

Podľa **Turayovej a kol. (1999)** je kriminológia usporiadaný celok empirických poznatkov a teórií o zločine, páchatel'ovi, obeti, sociálnych následkoch a dôsledkoch spáchaného zločinu. Je vedou o podstate trestného činu ako sociálnom jave, o jeho charaktere, o príčinách a podmienkach jeho vzniku, o osobnosti páchatel'a, o vzťahu medzi páchatel'om a obeťou, o stave, štruktúre a dynamike zločinnosti, o význame a zmysle trestania a tiež formách prevencie.

Z uvedených definícií možno konštatovať, že kriminológia je veda charakterizovaná nasledovnými znakmi:

- empirickosť
- interdisciplinárnosť
- príčinnosť zločinu

- stav, štruktúra a dynamika zločinnosti
- subjekt a objekt zločinu
- prognóza
- prevencia

Podľa **Turayovej a kol. (2005)** je hlavnou úlohou kriminológie poznanie podstaty trestnej činnosti, príčin jej vzniku a podmienok, v ktorých sa príčiny uplatňujú, poznávanie sociálnej, filozofickej, mravnej, psychologickkej a biologickej podstaty osobnosti páchatel'a a objavovanie spôsobu a prostriedkov predchádzania trestnej činnosti.

Svoboda a kol. (2000) konštatuje, že úlohou kriminológie je skúmať príčiny kriminality a hľadať prostriedky kontroly, vrátane jej prevencie, pričom má vychádzať zo všetkých sociálnych javov, ktoré kriminalitu determinujú.

1.2 Kriminologický pojmový aparát

Kriminalita (zločinnosť)

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** predstavuje súhrn trestných činov, ktoré spáchali, či už úmyselne alebo z nedbanlivosti, trestnoprávne zodpovední jedinci na istom mieste, za isté obdobie (v štáte spravidla za rok)

V súvislosti s kriminalitou sa objavuje ďalší pojem, latentná kriminalita, ktorá zahŕňa neodhalené trestné činy (čierne číslo) a odhalená trestná činnosť, ktorej páchatelia neboli z rôznych príčin zistení a stíhaní (šedé číslo)

Svoboda a kol. (2000) definuje kriminalitu z legálneho hľadiska ako správanie, ktoré je v rozpore s Trestným zákonom. Zo štatistického hľadiska ju vymedzuje ako súhrn všetkých zločinov spáchaných vedomými a aktívnymi subjektmi v určitých časových a priestorových hraniciach. Podľa autorov však sociálna patológia hodnotí kriminalitu ako krajný prípad spoločenskej patológie, ktorý spočíva v hromadne sa vyskytujúcich prípadoch ohrozovania, či narušovania základných štrukturálnych vzťahov, ktoré majú byť podmienkou riadneho chodu funkcií spoločnosti a normálneho spolužitia v nej.

Delikvencia

Ide o širší pojem, nakoľko vo všeobecnosti zahŕňa aj trestné činy, ktoré spáchali osoby, ktoré nie sú trestne zodpovedné (mladšie ako 14 rokov a osoby nepríčetné) Možno sem zaradiť aj činy, ktoré hrubo porušujú pravidlá občianskeho spolunažívania, morálnych hodnôt a pod.

Dianiška a kol. (2009) považuje za pozadie delikvencie negatívne spoločenské javy, pričom ide o také prejavy správania, ktoré sa nemôžu, či nedajú posudzovať a postihovať ako postúpenia zákona, sú však z rôznych dôvodov (zdravotných, etických a sociálnych) spoločensky nežiaduce. Patrí k nim:

- alkoholizmus a iné toxikománie,
- prostitúcia,
- promiskuitné sexuálne správanie,
- samovražednosť,
- rozvodovosť
- xenofóbia a rasizmus a pod.

Do pojmu delikvencia zahŕňame aj priestupky. **Podľa Tuyarovej a kol. (2005)** sú negatívne spoločenské javy v podstate nekriminálne a nedelikventné. Odchyľujú sa však od noriem, pravidiel a hodnôt uznávaných spoločenskou morálkou a zvyklosťami. Tieto protispoločenské javy nie sú síce platným právom sankcionované, ale sú v rozpore s etickými hodnotami a so všeobecne uznávanými normami, ktoré spoločnosť akceptuje.

Sociálno-patologické javy

Sociálno-patologické javy (tiež označované ako sociálne deviácie, príp. sociálnonegatívne javy) sú jedným z najzávažnejších problémov súčasného spoločenského vývoja.

Podľa **Zapletala a kol. (1994)** protispoločenské alebo antisociálne javy sú najširším pojmom zahrňujúcim tak kriminalitu, ako aj delikvenciu a negatívne spoločenské javy. Obsahuje všetky tie javy, skutky, konania a činy, ktoré nie sú v súlade so spoločenskou, všeobecne uznávanou morálkou a hodnotami spoločnosti.

1.3 Etiológia kriminality

Etiológia ako pojem zahŕňa skúmanie príčin vzniku rôznych javov. V kontexte kriminality ide o veľmi zaujímavý aspekt, nakoľko nám pomáha hľadať nachádzať príčiny trestnej činnosti, čo možno ďalej premietnuť v legislatíve a v praxi samotnej. Etiologická kriminalita (**Dianiška, 2009**) skúma príčiny trestnej činnosti, t.j. tie skutočnosti, ktoré vyvolávajú ako svoj účinok kriminalitu, a zároveň skúma aj podmienky, ktoré umožňujú pôsobenie príčin trestnej činnosti.

Nemožno pochybovať o mimoriadnej aktuálnosti poznania príčin trestnej činnosti v našej spoločnosti pre jej pochopenie a účinnú prevenciu. V súvislosti s etiológiou sa vynára ďalší pojem – kauzalita, ktorý je jedným z najstarších filozofických pojmov, a ktorý vyjadruje vzťah medzi dvoma udalosťami, kde jedna udalosť (príčina) podmieňuje druhú (účinok).

Niektorí autori (**Bilasová, Geremešová, 2000**) vyjadrujú kauzalitu tak, že príčina a účinok sú dve reálne odlišiteľné danosti, súvzťažné pojmy definované vzájomným odkazovaním – bez príčiny nie je následok a naopak.

Na základe uvedeného možno konštatovať, že kriminológia vníma za príčiny trestnej činnosti tie skutočnosti, ktoré ako svoj účinok vyvolávajú páchanie trestnej činnosti. Príčiny sa vo všeobecnosti delia na vnútorné (subjektívne) – sú dané psychikou človeka, jeho morálkou, citovou a racionálnou oblasťou, charakterovými vlastnosťami atď. Vonkajšie podmienky nemožno jednoznačne vymenovať, nakoľko ich pôsobenie na jednotlivca sa veľmi líši.

Podľa **Turayovej (2001)** za vnútorné príčiny kriminality sa považujú príčiny psychologické a za vonkajšie príčiny sociologické. Autorka ďalej uvádza, že príčina je vlastne činiteľ, pod ktorého vplyvom sa niečo deje, niečo nové vzniká, niečo existujúce sa mení, ničí alebo zaniká. Autorka zastáva názor, že s príčinou konania sa čiastočne prekrýva motív konania – ide o vnútornú silu, ktorá ovplyvňuje vedomie páchatelia, vyvoláva (mobilizuje) príčinu a jej uplatnenie a využíva podmienku. Motív tak podľa autorky podnecuje príčinu konania, ktorá potom prechádza cez vedomie a vôľu človeka a rozhodnutie sa premieňa na aktivitu, čím vzniká rozpor, keďže najskôr príčina provokuje motív a potom naopak – motív provokuje príčinu.

Coufal (1974) považuje podmienku za objektívnu, kým príčinu za subjektívnu kategóriu. Skupiny a jednotlivci žijú v určitých sociálno-ekonomických a kultúrnych podmienkach, ktoré sa premietajú v ich skúsenostiach, poznatkoch, postojoch a pod.

avšak nie mechanicky, prechádzajú vedomím, hodnotením a vôľou každého jednotlivca.

Turayová (2001) tiež konštatuje, že príčina konkrétneho trestného činu má v podstate subjektívny a podmienka objektívny charakter. Objektívne podmienky sa premenia vo vedomí človeka na subjektívne príčiny.

Podľa **Zapletala a kol. (1994)** medzi príčinou a podmienkou existuje užší zameniteľný vzťah a vzťah vzájomne sa podmieňujúci. Neriešená podmienka kriminality sa môže stať príčinou (napr. nezaistený objekt) a naopak (napr. neúčinný trest môže vyvolať recidívnu trestnú činnosť)

1.4 Kriminogénne faktory

Podľa **Zapletala a kol. (1994)** majú kriminologické výskumy smerovať k poznaniu kriminogénnych faktorov spojených s páchaním trestných činov s cieľom vyvodiť závery na kontrolu kriminality. Kriminogénne faktory sú rôzne stránky spoločenského vývoja, napr. sociálno-ekonomické, vedecko-technické, demografické atď. V súvislosti s trestnou činnosťou sa za faktory považujú: urbanizácia, migrácia, pôrodnosť, zmena štruktúry obyvateľstva podľa pohlavia, veku, sociálna štruktúra, voľný čas, vzdelanosť, delia sa na kriminogénne a antikriminogénne.

Sú blízke príčinám a podmienkam, ale nemožno ich s nimi stotožňovať alebo nad ne nadradovať. (**Turayová, 2001**)

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** kriminogénne faktory možno rozdeliť:

1. podľa úrovne poznania na
  - všeobecné (postihujúce kriminalitu ako hromadný jav)
  - zvláštne (typické pre určité skupiny a kategórie trestných činov)
  - konkrétne (postihujúce príčinné súvislosti individuálneho trestného činu)
2. subjektívne – individuálne osobnostné faktory vyplývajúce z psychických a fyzických vlastností v správaní jednotlivca
- objektívne – sociálne (rodina, škola i celospoločenské meradlo)

Nakoľko je kriminalita multifaktorovo podmienený sociálny jav, možno faktory rozlišovať aj na sociálne, kultúrne, politické, ekonomické, právne, viktimologické.

1.4.1 Sociálno-kultúrne kriminogénne faktory

Sem sa zaraďujú najmä faktory vyplývajúce z výchovného pôsobenia na jedinca.

Podľa **Dianišku (2009)** si jedinec v procese socializácie osvojuje svoje návyky, vedomosti, pravidlá a znalosti potrebné pre jeho život v spoločnosti. Ak tento proces prebieha bez vážnejších porúch a výkyvov, človek sa stáva sociálne spôsobilým k plnohodnotnej účasti na živote spoločnosti. V opačnom prípade, je jeho pripravenosť znížená a autor uvádza, že sa to prejaví zlyhaním v niektorých sociálnych funkciách, až po vyústenie do trestnej činnosti. Podľa autora je proces socializácie podmienený najmä vonkajšou kontrolou, a to neformálnou (rodina, vrstovníci) alebo formálnou (polícia, škola) a vnútornou kontrolou (vnútorné zábrany). Kriminogénne faktory v oblasti kultúrnej úzko súvisia s oblasťou výchovy, pretože výsledkom ich pôsobenia je aj určitý systém životných hodnôt.

Podľa **Kaiser (1994)** sa nezamestnanosť často stretáva s inými defektmi socializácie, takže podobne ako pri vplyve alkoholu je ťažké posúdiť, či defekty socializácie spôsobujú ako nezamestnanosť tak i kriminalitu, či vedie nezamestnanosť ku kriminalite alebo kriminalita ku zamestnanosti.

1.4.2 Politicko-ekonomické a právne kriminogénne faktory

Podľa **Turayovej (1999)** úsilie štátu, ktorý znáša zodpovednosť za stav kriminality, smeruje k jej potláčaniu a znižovaniu. Preto má právna a sociálna politika štátu ako ovplyvňujúci faktor osobitný význam. Negatívny dopad na rast kriminality môže mať nestabilná politická scéna a s ňou spojená nedostatočná legislatíva, ktorú využívajú páchatelia k páchaniu najmä ekonomických trestných činov. Autorka ďalej uvádza, že akékoľvek poruchy a nedostatky v oblasti organizácie, riadenia a kontroly môžu vyvolať poruchy v informačnom toku, a tým prípadne aj sťažiť alebo znemožniť kontrolu.

Podľa **Kuchtu, Válkovej a kol. (2005)** miera objasnenosti trestných činov ovplyvňuje, či už pozitívne alebo negatívne, dôveru obyvateľstva v efektivitu orgánov činných v trestnom konaní. Podľa autorov to má vplyv na zvýšenie alebo zníženie ochoty oznamovať trestné činy, čo potom spôsobí presun časti latentnej kriminality do registrovanej, prípadne naopak.

Podľa **Turayovej a kol. (1999)** s hospodárstvom, prácou a technikou, s demografickými zmenami ale aj so zmenami politických režimov súvisia aj ďalšie faktory – urbanizácia a migrácia. Autorka zastáva názor, že anonymné veľkomestské pomery oslabujú neformálnu a formálnu sociálnu kontrolu.

Kaiser (1994) medzi sociálno-ekonomické faktory zaraďuje tiež jav, ktorý má významný vplyv najmä na páchanie ekonomickej trestnej činnosti, a to je spoločnosť blahobytu. Podľa autora je taká spoločnosť charakteristická pre západné priemyslové štáty, avšak ekonomický vývoj v postkomunistických krajinách sa snaží dosiahnuť podobný status. Takéto rozširovanie nárokov a vytváranie štruktúr, príležitostí a šancí môže mať negatívny vplyv na jedinca. Autor tu zdôrazňuje, že ak nemôžu byť tieto zvýšené nároky uskutočňované sociálne schvaľovaným spôsobom, a okrem toho nastupuje aj diskrepancia medzi dosiahnutým príjmom a úrovňou nárokov, a ak je táto diskrepancia pociťovaná ako hrozivá dostavuje sa sklamanie. Tu je vyvíjaná snaha kriminálnymi činmi hrozivú situáciu odstrániť tým, že sa odcudzujú materiálne statky, ktorými je možné získať postavenie. Zmenené postoje voči majetku, ľahšia prístupnosť k spotrebným statkom a množstvo šancí a príležitosti uľahčujú prístup k žiaducim statkom a umožňujú zmocňovať sa majetku iných protiprávne.

1.4.3 Biologicko-psychologické krimonogénne faktory

Podľa **Dianišku (1996)** možno v súvislosti s týmito faktormi hovoriť o osobnosti páchatel'a, ktorá je jedným z fenoménov skúmaných kriminológiou. Autor tu poukazuje na osobitné postavenie psychoregulačných koncepcií osobnosti. Regulačné konštanty osobnosti tvoria:

1. konštitúcia (typ vyššej nervovej činnosti, temperament)
2. bazálny aktivačný systém (existenčné potreby, základný životný pocit)
3. schopnosti (všeobecná úroveň a učelivosť, špeciálne spôsobilosti)
4. charakter (záujmy, postoje, hodnoty, vôľové a emočné vlastnosti)
5. psychologický subjekt (JA, svedomie, obranné mechanizmy)

Osobnosť človeka biopsychosociálny celok, ktorý má svoju individuálnu a jedinečnú štruktúru. Zložky štruktúry osobnosti majú rôzny stupeň všeobecnosti a rôznu váhu v psychickej regulácii jej správania. Pretože právo usmerňuje správanie človeka spoločensky žiaducim spôsobom a smerom, nemôže si nevšimnúť psychiku človeka. Ide o poznanie psychický determinantu sociálneho zlyhania. (**Dianiška, 2006**)

1.5 Páchateľ a obeť trestnej činnosti

Podľa trestného zákona sa za páchatel'a trestného činu považuje ten, kto trestný čin spáchal sám. Páchateľom trestného činu môže byť len fyzická osoba. Kriminológia akceptuje túto definíciu trestného práva a rozširuje svoj záujem aj o páchatel'ov, ktorí sú trestne nezodpovedná alebo nepríčetní, ako aj ľudí prispievajúcich k negatívnym spoločenským javom.

Dianiška a kol. (2009) uvádza ako základné kriminologické charakteristiky vek páchatel'a, jeho pohlavie, rodinný stav, vzdelanie, povolanie, charakter skupinového a celok spoločenského prostredia.

Podľa **Baláža (1996)** je typický páchatel' napr. krádeží vlámaním do bytov podľa výskumu muž vo veku 15-30 rokov, slobodný, vzdelanie – základná škola, nezamestnaný, prvopáchateľ, pochádzajúci z robotníckeho výchovného prostredia.

Podľa **Heretika (1994)** v súvislosti s kriminálnou dráhou, osobitne recidívou trestnej činnosti, vystupuje do popredia agresivita ako osobnostná dimenzia kriminálnej agresie. Podľa autora, kým agresia je násilnou, deštručnou jednotkou správania, útočnou reakciou na podnet, tak agresivita je relatívne trvalá dispozícia či vlastnosť osobnosti správať sa agresívne. Agresivita často súvisí s poruchami osobnosti, psychopatiami. Odborníci zdôrazňujú, že agresivita je podmienená vrozenými biologickými faktormi a učením (osobitne sociálnym učením). Často je u páchatel'ov trestných činov znásobená psychosociálnymi vplyvmi, formujúcich ich hostilitu, ktorá zvyrazňuje ich nepriateľský postoj k ostatným ľuďom, negativizmu, zatrpknutosti či odporu.

Osobnosť páchatel'a trestnej činnosti púta mimoriadnu pozornosť kriminológie.

Podľa **Tardyho (1964)** je osobnosť individuálna jednota človeka, je to jednota jeho duševných vlastností a dejov, založená na jednote tela a utváraná a prejavujúca sa v jeho spoločenských vzťahoch. Osobnosť páchatel'a má podľa autora nasledovné znaky:

1. integrita
2. celistvosť psychických štruktúr, ktorými je osobnosť určená
3. individuálnosť (jedinečnosť) ich rozvoja, usporiadania a prejavu
4. spätosť psychického s fyzickým, resp. fyziologickým
5. spoločenská podstata osobnosti
6. úsilie aktívneho začleňovania sa do spoločnosti

Dianiška (2009) uvádza, že k najviac frekventovaným zložkám psychickej štruktúry osobnosti páchatel'a patria:

1. motivácia – ide o intrapsychický proces, ktorý vyvoláva, udržuje a zameriava aktivitu človeka, práve na jeho základe sa podľa autora utvára zložitá osobnostná dimenzia – zameranosť osobnosti, kde dochádza ku kumulácii dominujúcich motívov
2. schopnosti – kľúčovú pozíciu medzi všeobecnými schopnosťami zaujíma všeobecná rozumová schopnosť, čiže inteligencia. Ide o schopnosť umožňujúcu riešiť nové situácie preniknutím k ich podstate, účelne konať a vyrovnávať sa so zmenami prostredia.
3. charakter – podľa názoru autora predstavuje podstatnú regulačnú konštantu, odrážajúcu vzťahy osobnosti k spoločnosti, druhým ľuďom, práci a sebe samému
4. temperament – dynamizuje psychickú činnosť, čím významne ovplyvňuje silu reakcií páchatel'a na vonkajšie podnety i schopnosť ovládať vlastné prežívanie a správanie

Existuje veľké množstvo rôznych typológií zachytávajúcich biologické a psychologické typy.

Podľa **Čírtkovej a Červinku (1994)** existuje 5 základných typov osobnosti páchatel'a, ktoré vznikli zovšeobecnením mnohých autorských typológií:

1. socializovaný (normálny) typ

- normálna osobnosť, na ktorú sa vzťahujú všeobecné poznatky o prežívaní a správaní
- spáchaný skutok má epizodický charakter, ktorý je výsledkom situačných tlakov, nedbanlivosti a neuvedomenia
- absentujú výraznejšie známky poruchovosti, jednanie s týmto páchatel'om nebýva zložitá

2. neurotický typ

- nápadná osobnosť, u ktorej sa vyskytujú väčšie či menšie neurotické poruchy (úzkosť, neurovegetatívne poruchy, depresívna nálada, hysterické reakcie atď.)
- kriminálne konanie je dôsledkom nevyriešených emocionálnych konfliktov
- spôsob spáchania trestných činov má typický rukopis a zaobchádzanie s týmto páchatel'om býva komplikované

3. psychopatický typ

- výrazne nápadná (vybočená osobnosť, prejavujúca sa svojráznymi a zvláštnymi spôsobmi správania)
- kriminálne konanie je výrazom relatívne trvalej poruchy osobnosti a odmietania, nerešpektovania a porušovania rôznych sociálnych a právnych noriem (sociopat)
- v kriminálnej populácii je značné zastúpenie psychopátov (okolo 30%) a ich počet narastá s recidívou trestnej činnosti (okolo 70%), jednanie s psychopatmi je mimoriadne obtiažne.

4. mentálne retardovaný typ

- osobnosť, ktorá sa vyznačuje nízkou inteligenciou. Ide o slaboduchosť (mentálna subnorma) a o slabomyselnosť (debilita)
- kriminálne konanie je výsledkom primitívnej osobnosti, čomu zodpovedá aj obraz jeho trestnej činnosti (násilná trestná činnosť, sexuálne útoky proti deťom, zvieratám a pod.), často býva vykonávateľom nápadov a iniciatív druhých ľudí
- rozpoznanie tohto typu páchatel'a býva ľahké, kontakt s ním však prináša riziko zvýšenej sugestibility (nekritické prijímanie názorov iných, nespoľahlivé výpovede, bludné závery atď.)

5. psychotický typ

- osobnosť, ktorá trpí niektorou z konkrétnych duševných chorôb, t.j. psychózou
- kriminálne konanie je výsledkom aktualizovanej fázy psychického onemocnenia, osobnosť páchatel'a býva nápadná svojou bizarnosťou, nezrozumiteľnosťou a často i brutalitou.

Typológia podľa Výskumného ústavu kriminologického v Českej republike je nasledovná:

1. socializovaný páchatel' – dopúšťajú sa trestnej činnosti epizodicky, prevažujú prvopáchatelia, kriminálne správanie je podmienené skôr situačne
2. nesocializovaný agresor – ide o agresívneho psychopata, trestná činnosť je „zakotvená“ v osobnosti, vysoká prognóza recidívy
3. konformný moron – ťažkopádny, tupý až podriadený, často zneužívaný na trestnú činnosť dominantným jedincom
4. nezdržanlivý – túži po uspokojení, vysoká pudová energia, najčastejšie páchatel' majetkovej kriminality

5. neurotický – špecificky sformulované vnútorné regulatívy, kriminálne správanie vzniká ako následok zlyhania týchto regulatívov
6. hostilný (nepriateľský) – zvýšená hostilita voči svojmu okoliu, násilná trestná činnosť
7. podrobný – identifikuje sa s kriminálnou subkultúrou
8. anxiózný (znepokojujúci manipulátor) – presadzovanie vlastnej osobnosti, tendencie k vodcovstvu v skupine, manipulovanie s druhými ľuďmi

Druhým subjektom trestného činu je okrem páchatel'a aj jeho obeť.

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** sa osobnosť stáva obeťou vtedy, keď sú objektívne a svojvoľne narušené jej práva, a keď toto narušenie je sprevádzané silným emocionálnym prežívaním. Vzťah osobnosti obeť a páchatel'a je špecifickou zvrátenou formou sociálnej interakcie. Osobnosť obeť sa tak podľa autora javí ako situačne štruktúrovaný a biopsychosociálne svojrázne determinovaný systém psychickej regulácie, sociálnej interakcie s dynamicky štrukturalizovaným a hostilne zameraným sociálnym prostredím.

Veda zaoberajúca sa obeťou, viktimológia, sa zaoberá obeťou nielen v jej procese vzniknutia a priebehu trestného činu, ale aj pri jeho odhaľovaní a objasňovaní. V súčasnosti sa venuje široký priestor pre vedecké poznávanie vzťahu páchatel'a a obeť. Odborníci hovoria o štyroch vzťahoch medzi obeťou a páchatel'om:

1. osobná angažovanosť a väzba
2. kontakt pred činom
3. kontakt po čine
4. anonymita obeť

Z uvedeného vyplýva, že miera angažovanosti obeť na trestnom čine môže byť rôzna. Môže predstavovať bohatú škálu od pasivity až po aktivitu. Každú obeť možno skúmať na základe jej osobnostných vlastností, prejavov správania, sociálnej pozície, role a statusu.

V rámci typológie obeť sa prihliada najmä na pohlavie, vek, vzťah k páchatel'ovi a k trestnému činu. Niektorí autori poukazujú aj na to, že medzi obeťami sú aj také obeť, ktoré si poškodenie prajú či ho vyhľadávajú, ako aj obeť navádzajúce a provokujúce. U týchto typov existuje nadpriemerné riziko stať sa obeťou, preto hovoríme o potenciálnej obeť, ktorá disponuje viktimogénnym potenciálom.

V súčasnosti rozoznávame tri skupiny viktimogénnych faktorov:

- sociálne – môže to byť príslušnosť k sociálnej vrstve, profesia, sociálna atmosféra, sociálne stereotypy
- osobnostné – sem zaradujeme štruktúru a hierarchiu vlastností, ktoré podmieňujú rolu obeť pre konkrétny typ kriminálnych činov
- činnostné – vychádzajú zo správania obeť, osobitne z jej rizikového správania (nebezpečné činnosti, chválenkárstvo, vyhľadávanie viktimologických lokalít)

Medzi najuznávanejšie typológie patrí typológia obeť podľa Fattaha (1976):

1. zúčastnená obeť – kriminálnemu činu predchádza interakcia obeť s páchatelom, ktorá významným spôsobom ovplyvňuje motiváciu páchatel'a
2. nezúčastnená obeť – pred kriminálnym činom nedochádza k žiadnej interakcii s páchatelom, motivácia kriminálneho chovania nemá priamu väzbu na obeť
3. provokujúca obeť – ide o špecifický druh interakcie medzi obeťou a páchatelom, ktoré majú činnostný charakter, napr. zvädzanie a spravidla i osobnostné viktimogénne faktory (nezdržanlivosť)
4. latentná obeť – má znaky troch viktimogénnych faktorov, rola obeť však nie je verejná a ujma nie je formálne známa
5. nepravá obeť – rola obeť je získaná omylom, nedorozumením či zhodou nešťastných okolností

V súvislosti s viktimizáciou, teda procesom kedy sa osobnosť stáva obeťou, je ďalším dôležitým aspektom prežívanie tejto krízovej udalosti a možné ohrozenie osobnosti obeť.

Podľa Čírtkovej (1994) existujú tieto psychické javy:

1. pocit zneuctenia: obeť sa svet protiví, stratili duševnú rovnováhu a presvedčenie, že sú kompatibilní s ostatnými v poriadku
2. strata pocitu dôvery: dôvera ľudí ako objektu trestného činu je otrasená, ochromená, svet a ľudia sa javia obeť ako nepredvídateľní, nezrozumiteľní, schopní bezdôvodne škodiť
3. strata pocitu autonómie: obeť stráca istotu pri rozhodovaní, pocit vlastnej autonómie je tak narušený. Obeť sa cíti slabá bezmocná a rozčarovaná.

1.6 Formy kriminality, ich príčiny a možnosti ich prevencie

1.6.1 Majetková kriminalita

Z hľadiska trestného práva ju zaraďujeme medzi majetkové trestné činy do VI. Hlavy trestného zákona. Majetkovú kriminalitu je potrebné odlišovať od hospodárskej kriminality, teda kriminality páchanej v ekonomike. Niektoré trestné činy (podvod, sprenevera) sa objavujú v majetkovej i hospodárskej kriminalite. V takom prípade sa prihliada na spôsob spáchania trestného činu.

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** platí, že pokiaľ pri trestnom čine podvodu je poškodeným subjektom fyzická osoba, pôjde o majetkovú kriminalitu. Ak je poškodeným subjektom právnická osoba, pôjde už o trestný čin, ktorý sa zaraďuje do hospodárskej kriminality.

V širšom zmysle autor poníma majetkovú kriminalitu ako útok voči cudziemu majetku, pričom nie je rozhodujúce, či tento majetok patrí jednotlivcovi, skupine osôb alebo štátu. V užšom zmysle slova ju možno vymedziť ako trestnú činnosť, kedy trestne zodpovedný páchatel' bez ohľadu na spôsob spáchania, formu vlastníctva, voči ktorému jeho útok smeruje, alebo tento útok ohrozuje, sa ho zmocní s cieľom trvalého alebo dočasného užívania, a kde konečným cieľom je získanie neoprávneného prospechu. Nerozhoduje, či ho páchatel' chcel získať pre seba alebo pre iného.

Majetková kriminalita je dnes najrozšírenejším druhom kriminality (pozri: kapitola fenomenológia). V 19. storočí bol tento druh kriminality označovaný ako kriminalita z núdze, avšak od roku 1960 sa to ukázalo ako nesprávna domnienka, keďže s rastom ekonomiky súbežne rástla aj majetková kriminalita. Dnes ju autori označujú ako kriminalitu z blahobytu.

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** možno majetkovú kriminalitu chápať ako kriminalitu z dostatku, lebo čím sme bohatší, tým viac vzniká príležitostí k páchaniu majetkových trestných činov. Podľa autora, do roku 1989 niektorí občania ČSSR rozkrádali socialistické vlastníctvo a zdôvodňovali to heslom „Kto nekradne, okráda svoju rodinu“. Darilo sa im preto, že tento jav bol tolerovaný nielen jednotlivcami, ale i širokou verejnosťou. Od nežnej revolúcie prešla naša spoločnosť významnými zmenami, najmä zemnou politického systému a prechodom na trhovú ekonomiku. Rozmach nastal najmä v podnikateľskej oblasti pod vidinou získania rýchleho finančného zisku bez finančného kapitálu. Autor tu konštatuje, že mnohí začínajúci podnikatelia nepochopili, že sloboda človeka je spojená so zodpovednosťou za svoje konanie. Toto obdobie sa vyznačuje

vysokým nárastom majetkovej kriminality, ku ktorému prispeli aj nebezpeční recidivisti prepustení na základe prezidentskej amnestie v roku 1990. Za ďalšiu príčinu tohto nárastu autor považuje neriešenie sociálnych a ekonomických problémov, najmä nezamestnanosť a zvyšujúci sa počet občanov odkázaných na sociálnu podporu štátu. Medzi najvýznamnejšie kriminogénne faktory považuje nízke právne vedomie, alkoholovú a nealkoholovú toxikomániu iné negatívne spoločenské javy (prostitúcia, xenofóbia).

Možnosti prevencie majetkovej kriminality

V prípade majetkovej kriminality sa uplatňuje najmä situačná prevencia a to hlavne formou fyzického zabezpečenia majetku, je rýchlejšia a menej nákladná ako napr. sociálna prevencia. Využívajú sa najmä kamerové systémy na verejných priestranstvách, efektívnejšie osvetlenie rizikových miest, zabezpečenie vozidiel bezpečnostnými systémami, príp. susedská výpomoc a hliadka.

Podľa **Dianišku a kol.(2009)** sa sociálna prevencia majetkovej kriminality zameriava najmä na trestnú politiku, legislatívnu činnosť, ekonomickú situáciu, výchovu mládeže atď.

Medzi najznámejšie preventívne programy a opatrenia v tejto oblasti patria aktivity: „Bezpečné bývanie“, „Dovolenková karta“, „Nedajme šancu zlodejom“ apod.

1.6.2 Hospodárska kriminalita

Z hľadiska trestného práva sa spája s hospodárskymi trestnými činmi, zaradenými v piatej hlave osobitnej časti **Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.** Zjednodušene možno povedať, že ide o protiprávne konanie, ktoré sa dotýka pravidiel hospodárskeho života.

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** hospodárska kriminalita predstavuje súhrn trestných činov a nezákonných postupov páchaných v organizáciách, na organizáciách alebo prostredníctvom organizácií, pričom pod pojmom „organizácia“ treba rozumieť všetky druhy trhových subjektov – také, ktoré sú zamerané na zisk, i takým, ktorým zákon zakazuje vyvíjať ziskovo zamerané hospodárske aktivity. Z toho vyplýva, že hospodárska kriminalita nemusí postihovať len podnikateľské subjekty, ale aj neziskové organizácie alebo všeobecne prospešné subjekty verejného práva, dokonca zahŕňa aj kriminalitu páchanú zamestnancami organizácií.

Podľa **Novotného, Zapletala (2004)** hospodárska kriminalita smeruje proti hospodárskemu poriadku a jeho fungovaniu. Nemožno ju však obmedzovať na obmedzovať len na hospodárske trestné činy, podľa osobitnej časti Trestného zákona. Autori jednoznačne konštatujú, že sa tento druh kriminality vyznačuje najmä vyšším stupňom závažnosti spôsobených škôd, ale tiež vo výrazných odlišnostiach v charakteristikách páchatel'ov.

Kuchta a Válková (2005) charakterizujú hospodársku kriminalitu ako súhrn trestných činov spáchaných pri podnikaní ekonomických subjektov predovšetkým osobami pôsobiacimi vo vnútri týchto subjektov, poškodzujúce alebo ohrozujúce individuálne alebo kolektívne práva v hospodárskej sfére, zneužívajúce slabiny hospodárskeho systému alebo jeho inštitúcií, spôsobujúce oslabenie dôvery v ekonomický a spoločenský systém, motivované ziskom alebo túžbou po moci, latentnej povahy a vo svojej masovej forme ohrozujúce podstatu fungovania právneho štátu.

Kriminálny sociológ Edwin H. Sutherland poukázal na skutočnosť, že hospodárska kriminalita, ktorú nazval kriminalitou bielych golierov (ang. „white-collar-crime“) zapríčiňuje v hodnotovom vyjadrení vyššie škody ako všetky ostatné druhy kriminality spoločne. Autor tu poukázal na významnú skutočnosť, a to, že na hospodárskej kriminalite sa podieľajú nie len bezvýznamní zamestnanci – kriminalita modrých golierov, ale tiež existuje kriminalita vysokopostavených ľudí.

Je dôležité poukázať na skutočnosť, že hospodárska kriminalita nespôsobuje iba hmotné škody, ale poškodzuje tiež dodávateľov, zákazníkov a ostatných obchodných partnerov, zhoršuje meno a imidž podnikateľa a v neposlednom rade nahľadáva morálku zamestnancov. V súčasnosti sa jej začína preto venovať čoraz väčšia pozornosť.

Kolektív autorov **Chmelík, Hájek, Nečas (2005)** vymedzil viacero kriminogénnych signálov, na základe ktorých možno predpokladať existenciu hospodárskej kriminality v podnikateľskom subjekte:

- manažment subjektu ovláda úzka skupina ľudí bez pôsobenia dozorného orgánu,
- porušovanie zákonných (vrátane vnútorných) noriem, ako aj noriem vnútorného auditu,
- nadštandardná životná úroveň niektorého z predstaviteľ'ov podnikateľského subjektu, ktorá nezodpovedá jeho príjmom,
- neúmerná nadčasová práca zamestnanca, zväčša vedúceho pracovníka, ktorý odmieta delegovať úlohy na iné osoby,

- zriaďovanie bankových účtov v tzv. bankových rajoch,
- neobvyklé finančné alebo všeobecné hospodárske transakcie hrubo sa vymykajúce podobným režimom a iné.

Súčasný stav hospodárskej kriminality na Slovensku a vo svete možno hodnotiť na základe výsledkov prieskumu „Global Economic Crime Survey“, teda globálneho prieskumu hospodárskej kriminality, ktorá každé dva roky prináša PricewaterhouseCoopers („PwC“). Hlavné zistenia týkajúce sa Slovenskej republiky, kde sa zúčastnilo 78 podnikateľských subjektov (podľa dokumentu: „Vyšetrovacie a forenzné služby – Hospodárska kriminalita: ľudia, prostredie a kontrola – štvrtý ročník globálneho prieskumu hospodárskej kriminality – Slovenská republika“):

- 32% spoločností sa za dva roky trvania zatiaľ posledného prieskumu stalo obeťou jedného alebo viacerých prípadov hospodárskej kriminality,
- najčastejšie sa vyskytovala sprenevera majetku (23%), po nej korupcia a podplácanie,
- korupciu a podplácanie považujú spoločnosti za najväčšiu hrozbu, takmer 30% z nich si myslí, tie sú práve najčastejšou formou hospodárskej kriminality v SR,
- za uvedené dva roky sa 22% spoločností dostalo do situácie, keď sa od nich vyžiadal úplatok, takmer 32% spoločností má dojem, že z dôvodu úplatkárstva konkurencie stratili obchodnú príležitosť,
- väčšinu páchatel'ov najväznejších prečinov tvorili muži v priemere v 37. roku veku, pričom 63% z nich dosiahlo vysokoškolské vzdelanie, 70% páchatel'ov bolí noví zamestnanci, teda kratšie ako 2 roky v spoločnosti, celkom 27% podvodov spáchal top manažment..

Možnosti prevencie hospodárskej kriminality:

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** sa dnes uprednostňujú tzv. diskkrétne riešenia, medzi ktoré sa radia osobitne tzv. „Forensic Services“, forenzné služby. To znamená, že väčšina významných poradenských spoločností, ktorá ponúka komplexnú starostlivosť o podnikateľské subjekty zamestnáva odborníkov, ktorí sa zaoberajú forenznými službami. (Ernst&Young, PwC, Deloitte&Touche, atď.) Podľa autora je dôležitou formou prevencie systém riadenia „Anti-Fraud“ (anglicky „Anti-Fraud-Management System), ktorý je tvorený nasledovným komplexom procesov:

- zabezpečenie prevencie proti dolóznym konaniam
- odhaľovanie dolóznch konaní
- prešetrovanie dolózných konaní

S tým súvisia aj ďalšie systémy:

- funkcia vnútorného monitorovania (interná revízia),
- existujúci systém zhody,
- existujúci systém riadenia rizika,
- systém vnútornej kontroly.

Kolektív autorov **Kuchta, Válková (2005)** v otázke prevencie uvádza, že rozsah a štruktúra hospodárskej trestnej činnosti vyvoláva potrebu zvyšovať efektívnosť prostriedkov právnej i mimoprávnej ochrany ekonomických vzťahov a hospodárskej činnosti. Tvrdia, že doposiaľ nebola vypracovaná jednotná koncepcia preventívnych opatrení voči tejto kriminalite, aj keď v budúcnosti bude nevyhnutné, aby štát formuloval aspoň základné metódy a formy preventívneho pôsobenia v hospodárskej oblasti a ponechal si kontrolné funkcie nad výkonom podnikateľských aktivít.

1.6.3 Násilná kriminalita

Podľa **Svobodu (2000)** sa násilím rozumie fyzické násilie, ktoré smeruje k prekonaniu odporu napadnutého. Môže sa použiť proti osobe napadnutého, ale aj proti inej osobe alebo proti veci. Násilie ja takto nátlakom na vôľu napadnutého, aby sa podvolil vôli páchatel'a. Hrozba bezprostredného násilia, je hrozba, že sa násilie ihneď vykoná, ak sa napadnutý nepodrobí vôli páchatel'a.

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** niektorí autori (Lorenz, K., 1966, Ardrey, R., 1963) tvrdia, že niektorí jedinci majú vražedný inštinkt, teda prirodzenú predispozíciu k násiliu a agresii. Autor ďalej konštatuje, že väčšina sociológov však odmieta tento názor argumentujúc, že jedinci sa učia tak násilnému, ako aj nenásilnému správaniu prostredníctvom socializácie.

Podľa nemeckého kriminológa (Olweus, 1999) je agresia správanie, kedy útočník alebo páchatel' požije silu vlastného tela alebo predmet (vrátane zbrane) k spôsobeniu škody, ujmy alebo skl'účenosti (nepohodlia) inému jednotlivcovi.

Násilie možno považovať za svetový fenomén stále silnejúci a spôsobujúci najväčšie dôsledky v životoch jedincov i celých národov. Svetová zdravotnícka organizácia (The World Health Organization) definuje násilie ako úmyselné použitie fyzickej alebo psychickej sily (formy násilia), vyhrážania, ktoré smerujem proti sebe alebo inej osobe alebo proti skupine osôb, ktorej následkom je spôsobenie ujmy, smrti, psychickej ujmy, zlého vývoja alebo deprivácie. Podľa údajov tejto organizácie ročne stratí viac ako 1,6 milióna ľudí svoje životy v dôsledku násilných činov. Štatistiky ďalej uvádzajú, že takmer polovicu prípadov, v ktorých nastala smrť, predstavujú samovraždy, zhruba jednu tretinu tvoria bitky a okolo jednej pätiny je smrť spojená s vojnovými udalosťami. Násilie a jeho silnejúce prejavy možno pozorovať aj na Slovensku, kde medzi najpálčivejšie problémy viacerí autori radia domáce násilie, násilie na školách a šikanovanie.

Domáce násilie, podľa **Kacafírkovej (2001)**, sa považuje za nežiaduci sociálno-patologický jav správania medzi partnermi alebo v rodine, ktoré spočíva vo fyzickom napádaní, psychickom týraní, sexuálnom zneužívaní či už jednotlivu alebo vo vzájomnej kombinácii. Podľa autorky ide o ovládajúce nerovnoprávne a nerovnocenné zaobchádzanie jedného človeka s druhým, v ktorom model vzťahu tvorí rola prenasledovateľa a rola obeť.

Násilie na školách, konkrétne šikanovanie, je podľa **Říčana (1995)** opakovaná agresia jedinca alebo skupiny agresorov proti jedincovi (obeti). Autor definuje agresora ako zväčša chlapca, nadpriemerne telesne zdatného, ktorý túži ovládať druhých, bezohľadne sa presadzujúceho. Je impulzívny, prchký so sklonom k agresívnemu správaniu. Obeťou šikanovania býva naopak dieťa tiché, plaché, telesne slabé, neobratné, mnohokrát i handicapované.

Možnosti prevencie násilnej kriminality

V tejto problematike nemožno určiť jednoznačný liek, ktorý bude predchádzať násilným trestným činom. Viacero autorov sa zhoduje, že účinná prevencia násilnej trestnej činnosti musí prebiehať na viacerých úrovniach.

Hahlberg, Butchart (2005) presadzujú 3 úrovne prevencie a síce:

- a) primárna prevencia – zahŕňa postupy preventívneho pôsobenia ešte predtým ako sa násilie vyskytne
- b) sekundárna prevencia – ako okamžitá reakcia po násilnom trestnom čine, napr. nemocničná starostlivosť, služby v núdzových prípadoch a pod.

c) terciárna prevencia – prístupy zamerané na dlhotrvajúcu starostlivosť po spáchaní násilného činu, napr. rehabilitácia, reintegrácia, zníženie traumy a pod.

Spomínaní autori však rozlišujú ďalší rozmer prevencie, kde je potrebná súčinnosť biologických, spoločenských, kultúrnych, ekonomických a politických faktorov a to:

- úroveň individuálnej prevencie – zameraná na zmenu individuálnych prístupov či priamo správania. Ide najmä o programy predškolského vzdelávania, programy sociálneho rozvoja, ochrany pred neuváženými tehotenstvami apod.
- prevencia na úrovni vzťahov – aktivity zamerané na zmeny správanie ovplyvnené blízkymi medziľudskými vzťahmi, rodinným prostredím. Za najefektívnejšie sa považujú domáce návštevy, programy pre rodičov, rodinné terapie atď.
- prevencia na úrovni komunity (spoločenstva) – je zameraná na zmeny správania v prostredí jednotlivých inštitúcií, napr. školskom prostredí – podporovanie pro-sociálneho a nenásilného prostredia v triedach, podpora spolupráce učiteľov pri monitorovaní a dohľade nad študentmi, zníženie šikonovania
- prevencia na úrovni spoločnosti – preventívne aktivity tejto úrovne odpovedajú kultúrnym, spoločenským a ekonomickým faktorom vzťahujúcim sa k násiliu. Zdôrazňujú zmeny v legislatíve, politike a širšom spoločenskom a kultúrnom prostredí za účelom zníženia násilia v spoločnosti.

V ponímaní prevencie násilia vo všetkých jeho formách na Slovensku možno spomenúť viacero konkrétnych preventívnych programoch

- Kampaň za nulovú toleranciu násilia voči ženám (1997)
- Stop domácemu násiliu na ženách (2006)
- Kampaň na boj proti násiliu na ženách vrátane domáceho násilia (2006-2008)
- Mestá bez násilia (2000)
- Piata žena (2001-2002)

Na celonárodnej úrovni je táto problematika riešená Národnou stratégiou pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách.

1.6.4 Mravnostná kriminalita

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** ide o vysoko-profilový druh kriminality, ktorý je predmetom pozornosti médií, verejného a politického diania. Činy so sexuálnym

prvkom tvoria širokú skupinu oficiálne uvádzaných foriem, akými sú znásilnenie, necudné správanie, incest (krvismilstvo), sexuálne zneužívanie dieťaťa, nemravnosť, sexuálne obťažovanie, nezákonný styk, sexuálne obchodovanie, či prostitúcia. Autor konštatuje, že sexuálne trestné činy predstavujú percentuálne len malú skupinu trestných činov, ich všeobecná závažnosť je rozhodne vyššia ako u mnohopočetných trestných činov iných druhov kriminality. V súčasnej dobe možno hovoriť o troch kategóriách sexuálnych činov:

1. sexuálne trestné činy s kontaktom – sem patrí väčšina sexuálnych činov, ktorých znakom je dotýkanie intímnych častí tela buď bez súhlasu obete, alebo keď osoba nie je schopná dobrovoľného prejavu súhlasu,
2. sexuálne správanie bez kontaktu – zahŕňajú činy, ktorých cieľom je sexuálne uspokojenie, avšak bez kontaktu medzi páchatelom a obeťou (napr. odhaľovanie genitálií, voyeurizmus, rozprávanie deťom o predvádzaní sexuálnych aktov),
3. sledovanie, držba a výroba detskej pornografie – sem spadajú činy spočívajúce vo filmovaní, fotografovaní detí za účelom sexuálneho uspokojenia dospelých.

Fenoménom a osobitnou kategóriou sexuálnych činov je negatívny spoločenský jav – prostitúcia. Podľa § 132 ods.1 Trestného zákona ide o uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou, iným spôsobom pohlavného styku alebo iným obdobným sexuálnym stykom za odmenu. I keď v Slovenskej republike nie je samotná prostitúcia trestným činom, sú s ňou spojené iné závažné trestné konania, napr. kupliarstvo, obchodovanie so ženami, vydieranie, znásilnenie, sexuálne zneužívanie, atď.

Nemej závažným trestným konaním tejto formy kriminality je sexuálne zneužívanie detí. Rada Európy ho považuje za nepatričné vystavenie dieťaťa pohlavnému styku, činnosti či správaniu. Zahŕňa akékoľvek sexuálne dotýkanie, styk či vykorisťovanie kýmkoľvek komu bolo dieťa zverené do starostlivosti, alebo kýmkoľvek, kto sa s dieťaťom dostal do nejakého styku.

Možnosti prevencie mravnostnej kriminality

V možnostiach prevencie tejto formy kriminality je najmä programy a liečenia orientované na spoznávanie správania. Podľa **Dianišku a kol. (2009)** je najslubnejší

program tzv. opakovaná prevencia. V prípade vysoko nebezpečných páchatel'ov dosahujú tieto programy výborné výsledky najmä v spojení s hormonálnou liečbou.

Programy medickej liečby – najmä formou spomínanej hormonálnej liečby, ktorá má znížiť sexuálne nutkanie a následne aj deviantného správania sa. Tento druh liečby sa kombinuje s psychologickou liečbou. Ďalším spôsobom medickej liečby je fyzická kastrácia, je veľmi zriedkavá, i keď ju mnohí páchatelia požadujú, najmä pre početné etické výhrady.

Programy poznávania správania sa – patria medzi najbežnejšie. Prostredníctvom tejto liečby má páchatel' spoznávať svoje problémy a správanie, má pochopiť svoje pohnútky, ktoré ho vedú k deviantnému správaniu, identifikovať a následne eliminovať zistené poruchy.

1.6.5 Drogová kriminalita

Drogová závislosť je psychický a často aj fyzický stav vyplývajúci z užívania návykovej látky, charakterizovaný reakciami obsahujúcimi vždy nutkavú potrebu užívať návykovú látku buď sústavne alebo periodicky s cieľom prežívať jej psychické účinky alebo utlmať nepríjemný pocit z nedostatku látky, tzv. abstinenčné príznaky, ktoré vyplývajú z jej neprítomnosti. Môže, ale nemusí vzniknúť návyk. Osoba môže byť závislá od viacerých látok (**Novomeský, 1995**).

Urban (1973) rozdeľuje príčiny drogovej závislosti do štyroch skupín:

- droga (farmakologický faktor) – a jej dostupnosť v spoločnosti
- osobnosť (somatické a psychologické faktory) – vo všeobecnosti prevláda názor, že neexistuje typ osobnosti s predispozíciou stať sa toxikomanom, teda drogovo závislým. Podľa **Presla (1995)** však na druhej strane neexistuje osobnosť, ktorá by bola proti drogovej závislosti s určitosťou chránená.
- prostredie (enviromentálne faktory) – v ktorom sa jedinec pohybuje, najmä jeho rodina, kde dochádza k prvej socializácii a osvojeniu morálnych hodnôt. Podľa **Dianišku a kol. (2009)** je súčasná generácia konzumentom drog najmä kvôli zábave a dobrodružstvu. Prostredím, kde sa môže jedinec stretnúť s drogami je škola, rôzne záujmové skupiny a prijímanie ich postojov a noriem.
- podnet (okolnosť, ktorá je spúšťačom k užitiu drogy) – podľa autora je podnetom, teda motívom, činiteľ, ktorý zvyšuje intenzitu výkonu a správania vôbec, zásobuje človeka dostatočným množstvom energie potrebnej na výkon, je

to energizačný činiteľ. Častým podnetom pre užitie drogy je zvedavosť ľudí, túžba po odpočinku, dobrodružstve a niekedy aj ako dezidérium po psychickej alebo fyzickej únave. Podľa **Kuchtu, Váľkovej (2005)** medzi mužmi prevládajú podnety ako strach pred zlyhaním v zamestnaní, tréma, obavy z konkurencie apod. U žien je najčastejším podnetom duševné napätie podmienené citovým a sexuálnym uspokojením, problémy v manželstve, preťaženosť atď.

Možnosti prevencie drogovej kriminality

Zapletal (2004) vidí prevenciu drogovej kriminality ako nutnú prioritu celej spoločnosti, kde dlhodobým cieľom je odmietanie drogy celou spoločnosťou, k čomu možno dospieť znižovaním ponuky a dopytu po droge.

Dianiška a kol. (2009) vymenúva tri úrovne prevencie:

1. primárna – týka sa najmä mladých ľudí do 18 rokov. V rámci nej pôsobia štátne a neštátne orgány, zdravotnícke a resocializačné zariadenia, masovokomunikačné zložky, škola a iné organizácie a spolky. Ide o výchovno-vzdelávací proces zameraný na kvalitu života, zdravý životný štýl a vytvorenie morálneho a hodnotového systému pre mladých.
2. Sekundárna – podľa **Štablovej (1997)** má pôsobiť na rizikových jedincov, príp. znížiť škody hroziace v súvislosti s konzumáciou drog. Jej najdôležitejšou úlohou je po prvom kontakte s drogou zistiť tento problém včas a poskytnúť adekvátnu pomoc prostredníctvom subjektov ako sú ambulantly centrá, poradne, linka dôvery atď.
3. Terciárna prevencia – má zamedzovať recidívy, t.j. opakovanému užívaniu drog ako aj zabezpečovať starostlivosť o drogovu závislé osoby

Na celonárodnej úrovni sú zásady protidrogovej politiky koncipované v Národnom programe boja proti drogám na určité obdobie. Protidrogová politika SR je tvorená týmito piliermi: prevencia, liečba, resocializácia, znižovanie ponuky a presadzovanie práva.

1.6.6 Kriminalita mládeže

Je považovaná za sprievodný jav každej spoločnosti, našej nevynímajúc. **Dianiška a kol. (2009)** považuje kriminalitu mládeže za multidisciplinárnu problematiku, nakoľko má aspekty spoločenské i osobnostné, sociologické, psychologické i trestnoprávne. Ide o druh kriminality, ktorá zahŕňa skutky, ktorých sa dopúšťa kategória mladistvých.

Zapletal (1999) je nazýva prekriminalitou – teda činnosťou, ktorej sa dopúšťajú osoby pred dosiahnutím trestnej zodpovednosti, a ktorá, ak by ju spáchali osoby trestne zodpovedné, bola by považovaná za trestný čin.

Kriminológia ako aj príbuzné vedné disciplíny tu používajú viacero pojmov, ktoré súvisia s vekom osoby pri páchaní trestnej činnosti:

- maloletá osoba – podľa trestného zákona ide o trestne nezodpovednú osobu, ktorá spáchala čin inak trestný pred dovŕšením 14.roku veku. V súvislosti s týmito osobami kriminológia využíva pojmy ako juvenilná delikvencia či prekriminalita. Trestné právo definuje pojem dieťa – podľa §127 ods. 1 Trestného zákona sa ním rozumie osoba mladšia ako 18 rokov, ak nenadobudla plnoletosť už skôr. Takéto ponímanie dieťaťa sa týka najmä prípadov, kedy sa dieťa stalo obeťou trestného činu alebo predmetom útoku.
- mladiství – ide o vekovú kategóriu osôb, ktoré spáchali trestný čin, a ktoré sú trestne zodpovedné. V intenciách trestného zákona je mladistvým osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila 14. rok a neprekročila 18. rok svojho veku. Trestné právo tu však upravuje aj výnimku zo všeobecnej trestnej zodpovednosti s súvislosti s trestným činom sexuálneho zneužívania podľa §201 Tr. zák., pre ktorý môže byť zodpovedná len osoba, ktorá dovŕšila 15.rok svojho veku
- mladý dospelý – podľa **Kuchtu, Válkovej (2005)** ide o čisto kriminologický pojem, ktorý zahŕňa vekovú kategóriu osôb medzi 18. a 21. rokom života. Trestnoprávna úprava nepoužíva tento pojem, avšak paralelu predstavuje kategória „osôb blízkyh veku mladistvých“ takého istého vekového vymedzenia. Pri páchaní trestného činu takou osobou sa prihliada na jej status ako poľahčujúcu okolnosť.
- mládež – tento pojem zahŕňa mladých ľudí vo veku od 6 do 18 rokov a vyskytuje sa najmä v štatistikách Prezídia PZ, podľa ktorých kriminalitu

mládeže zahŕňajú trestné činy mladistvých (14 – 18 rokov) a činy inak trestné spáchané maloletými osobami (6 – 14 rokov). I keď tento pojem používa i trestný zákon (napr. trestný čin podávania alkoholických nápojov mládeži), osobitne ho nevymedzuje.

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** v súvislosti s príčinami a podmienkami kriminality mládeže je potrebné rozoznávať vonkajšie (exogénne) a vnútorné (endogénne) kriminogénne faktory. Za najzávažnejšie vonkajšie faktory autor považuje:

- negatívne javy v rodine – narušené vzťahy v rodine medzi jednotlivými členmi, nesprávne výchovné štýly, neprimeraná miera rodičovského dohľadu, nevhodné spôsoby riešenia konfliktov v rodine atď.
- negatívne javy v škole – nevhodné vzdelávacie a výchovné procesy, neadekvátne reakcia školy na zistené asociálne správanie mládeže, neprimerané uplatňovanie disciplíny, šikanovanie v triede apod.
- nevhodné pôsobenie referenčnej skupiny – členstvo je častokrát spojené so spáchaním trestného činu, holdovaním alkoholu, drogám, sexuálnou promiskuitou atď.
- nevhodný spôsob využívania voľného času,
- negatívne javy v spoločnosti – alkoholizmus, toxikománia, hráčstvo, problémy s pracovným zapojením mládeže,
- negatívne pôsobenie médií – v širokej miere zobrazované násilie, agresivita zameraná proti niektorým náboženským, politickým, sociálnym, etnickým či iným skupinám, vulgárne zobrazované ľudské telo a sexualita ako taká.

Medzi vnútorné kriminogénne faktory autor priraduje:

- príčiny súvisiace s dospievaním jedincov – poruchy správania podmienené pubertálnou a adolescentnou nevyrovnanosťou, disharmónia v oblasti sociálnej, somatickej a psychickej odrážajúca sa najmä v kritických situáciách vývoja jedinca, prejavy generačného vzdoru,
- poruchy osobnosti jedinca podmienené geneticky – syndróm hyperaktivity prejavujúci sa trvalým nekludom, kolísaním pozornosti, zmenami nálad, impulzivitou, alebo chorobnou osobnostnou poruchou – psychopatiou, mentálnou retardáciou, príp. poruchou socializácie jedinca

Možnosti prevencie kriminality mládeže

Všetky riešenia pre prevenciu majú spoločný základný princíp a tým je včasné a dlhodobé pôsobenie. Vychádza z predpokladu, že prevencia kriminality mládeže je proces, ktorý sa nesmie zanedbať ani odkladať a treba s ním začať od najútlejšieho veku dieťaťa. **(Zoubková, Nikl, Černíková, 2001)**

Ako sme už vyššie uviedli, kriminalita mládeže je multifaktorová problematika, preto aj spomínaný autor presadzuje komplexný prístup k prevencii za účasti viacerých spoločenských subjektov. Podľa autora tu nastupuje úloha sociálnej prevencie, ktorá ako súčasť sociálnej politiky má vytvárať priaznivé spoločenské podmienky v ekonomickej, sociálnej, kultúrnej, výchovno-vzdelávacej oblasti ako aj v oblasti zamestnanosti, trávenia voľného času, životnej úrovne, duchovného rozvoja a nevynímajúc resocializáciu a sociálnu integráciu človeka.

Za ďalšiu významnú formu preventívneho pôsobenia autori **(Novotný , Osmančík, 2001)** považujú situačnú prevenciu, ktorá je špecificky orientovaná na ochranu verejného poriadku, bezpečnosti, života, zdravia a majetku občanov. Tento druh opatrení má najmä technický, organizačný a administratívny charakter. Hlavným účelom je sťažiť alebo znemožniť kriminálne správanie zabezpečovacími prostriedkami, zvyšovaním viditeľnosti určitej lokality, zdokonaľovaním sledovacej a poriadkovej služby polície apod.

Podľa **Dianiškua kol. (2009)** je špecifickou formou tohto druhu kriminality prevencia viktimácie, ktorej úlohou je zabrániť, aby sa človek stal obeťou trestného činu. Ťažiskovými aktivitami sú rôzne osvetové podujatia pre verejnosť o medzinárodných a národných právnych nástrojoch na ochranu práv obetí, možnostiach ochrany majetku, života, zdravia, vstúpanie zásad prevencie, podpora občianskych združení. Najdôležitejšie z tejto oblasti sú programy pre mladých ľudí, zahŕňajúce záujmové, vzdelávacie či športové aktivity, ktorých cieľom vytvoriť priestor pre zmysluplné trávenie voľného času mládeže ako aj zaistenie určitého dohľadu a vytvorenie prostredia pre nenásilnému uplatňovaniu sociálnej prevencie.

Koordinačným orgánom prevencie na celoštátnej úrovni je Rada vlády SR pre prevenciu kriminality, ktorej výkonným aparátom je ministerstvo vnútra a najmä polícia. Zaujímavým prvkom preventívnych opatrení PZ je osoba „mládežníka“, ktorého funkcia sa zriaďuje na základe nariadenia Prezídia PZ č.24/2003. Zriaďuje sa na úrovni okresov a krajov v rámci pracoviska Útvaru justičnej a kriminálnej polície a je priamo zodpovedný za kriminalitu páchanou mládežou a na mládeži.

Medzi úspešné projekty prevencie patria na Slovensku projekty: „Správaj sa normálne“, „Som veľký, ale ešte nie dospelý“, „Moja cesta do školy“, „S mládežou proti kriminalite“, „Policajt, môj kamarát“, „V mojom meste sa nebojím“ apod.

1.6.7 Organizovaná kriminalita

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** ide o unikátny a dynamický fenomén, ktorý preniká do všetkých oblastí života spoločnosti. Je závažným problémom, najmä kvôli obrovským sociálnym a ekonomickým dôsledkom, politickým dôsledkom nakoľko organizovaná kriminalita prerastá do rôznych štátnych a politických štruktúr a tak môže priamo i nepriamo ovplyvňovať demokratický vývoj v jednotlivých štátoch. Autor tu zdôrazňuje, že ide o kriminalitu s podstatne rafinovanejším spôsobom páchania ako ostatné druhy kriminality. Jej páchatelia sú vypočítaví a sofistickovaní vedomí si neustálej kontroly nad ich osobami a z tohto titulu veľmi mlčanliví, obozretní a skrytí.

Chmelík (2004) definuje organizovaný zločin ako skupinu aspoň troch osôb s pevnou organizačnou štruktúrou, hierarchiou a deľbou činností, zameranou na páchanie závažnej trestnej činnosti za účelom zisku, spravidla napojenú na zahraničie, ktorá cielene preniká do hospodárskych, ekonomických a politických štruktúr štátu.

Náš Trestný zákon nedefinuje pojem organizovaného zločinu priamo, charakterizuje ho ako trestnú činnosť spáchanú organizovanou, resp. zločineckou skupinou. Podľa §129 ods.2 sa TZ sa organizovanou skupinou rozumie spolčenie najmenej troch osôb na účel spáchanie trestného činu, s určitou deľbou určených úloh medzi jednotlivými členmi skupiny, ktorej činnosť sa v dôsledku toho vyznačuje plánovitosťou a koordinovanosťou, čo zvyšuje pravdepodobnosť úspešného spáchania trestného činu.

Podľa ods.4 má zločineckou skupinou trestný zákonodarca na mysli štruktúrovanú skupinu najmenej troch osôb, ktorá existuje počas určitého časového obdobia a koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viacero trestných zločinov, trestný čin legalizácie príjmov z trestnej činnosti alebo niektorý z trestných činov korupcie na účely priameho alebo nepriameho získania finančnej alebo inej výhody.

Jednoznačne definovať organizovanú kriminalitu je náročné, nakoľko pokrýva veľmi široký okruh aktivít, patrí sem:

- nezákonné obchodovanie – so zbraňami, drogami, ľudskými bytosťami, orgánmi apod.,
- pašeráctvo – kradnutých áut, alkoholu, cigariet...

- falšovanie a pirátstvo,
- vydieranie a vymáhané poskytovanie ochrany (výpalné),
- podvody, krádeže, lúpeže,
- úžerníctvo,
- prostitúcia, pornografia, únosy.

Stieranka (2006) pomenúva hrozby organizovanej kriminality, ktorá predstavuje najmä obrovské bezpečnostné riziká a to vďaka schopnosti narušiť a destabilizovať politický a hospodársky systém s cieľom dosiahnuť maximálny zisk a spoločenský a politický vplyv:

- a) hrozba pre nezávislosť a suverenitu jednotlivých krajín – najmä priechodnosťou hraníc,
- b) hrozba pre spoločenskú štruktúru – spochybnenie základných právnych, politických a spoločenských hodnôt a vytvorenie si vlastných,
- c) hrozba pre stabilitu a riadenie štátu – organizovaná kriminalita pôsobí ako štát v štáte, zakladá „tieňovú ekonomiku“, vytvára silový monopol formou násilia a zavražďovania, vnáša nepokoj do riadenia štátu a fungovania občianskej spoločnosti,
- d) hrozba pre demokraciu – pomocou korupcie sa snaží paralyzovať činnosť štátnych orgánov a vlády,
- e) hrozba pre národnú ekonomiku – „tieňovou ekonomikou“ spôsobuje únik daňových príjmov a narúša ekonomickú rovnováhu a rozvoj,
- f) hrozba pre finančné inštitúcie – legalizácia príjmov z trestnej činnosti prostredníctvom legálnych inštitúcií
- g) hrozba pre jednotlivca – najmä používaním násilia proti ľuďom na ochranu svojho teritória a svojich ziskov, vytvára tak silný sociálny vplyv a nebezpečenstvo pre jednotlivca.

Možnosti prevencie organizovanej kriminality

Dianiška a kol. (2009) v súvislosti so zabránením šírenia organizovanej kriminality uvažuje o spomaľujúcich faktoroch. Má na mysli predovšetkým stabilizáciu transformovanej a prosperujúcej ekonomiky, účinnú daňovú kontrolu, zdokonalenie legislatívnych nástrojov, zvýšenie vymáhateľnosti práva a zefektívnenie konania pred súdmi, ďalej zefektívnenie práce polície a využívanie rozsiahlej možnosti medzinárodnej spolupráce ako aj systematické zvyšovanie právneho vedomia občanov.

Medzi celoštátne orgány zodpovedné za znižovanie organizovanej kriminality patrí

- Úrad boja proti organizovanej kriminalite – ktorý má odhaľovať, dokumentovať a vyšetrovať najzávažnejšie formy organizovanej trestnej činnosti. Zaoberá sa aj vybranými prípadmi v oblasti daňových únikov, nezákonných finančných operácií, financovaním terorizmu a pod.
- Úrad boja proti korupcii – vyšetruje trestné činy proti majetku a trestné činy hospodárske ak takým činom bola spôsobená škoda dosahujúca najmenej dvadsaťpäťtisíc násobok malej škody podľa Trestného zákona (cca 6.650.000€)

Na európskej úrovni sú dôležité tri dokumenty týkajúce sa boja proti organizovanej kriminalite – Akčný plán boja proti organizovanej kriminalite a Miléniová stratégia EÚ na prevenciu a kontrolu organizovaného zločinu (2000) a Haagsky program (2004).

1.7 Fenomenológia kriminality 1989 - 2010

Fenomenológia zahŕňa stav, štruktúru a dynamiku kriminality ako spoločenského fenoménu a tvorí základný pilier záujmu kriminológie. Samotné poznatky kriminológie z tejto oblasti majú tak slúžiť pri legislatívnom procese na to, aby trestné právo vychádzalo zo skutočných poznatkov praxe a spoločenskej reality.

Podľa **Dianišku a kol. (2009)** je fenomenológia popis kriminality, t. j. jej štruktúru, formu, dynamiku, úroveň, ale tiež popis páchatel'ov a obetí. Podľa autora je kriminalita v tejto súvislosti znepokojujúci jav, ktorá je premenlivý a neustále sa vyvíjajúci sa, reagujúci na spoločenské zmeny, ktorý využíva nedostatky nielen v legislatíve, ale tiež v orgánoch, ktoré ju majú potláčať. Stav kriminality považuje za základný kvantitatívny ukazovateľ vyjadrený v absolútnych číslach, ktorý charakterizuje počet trestných činov, ktoré boli spáchané a tak predstavujú najvšeobecnejšiu vonkajšiu stránku kriminality. Uvádza, že podľa názoru autorov je však kvalitnejším ukazovateľom pre komparáciu kriminality medzi regiónmi v krajine index kriminality (úroveň), pretože poskytuje posúdenie kriminality vzhľadom na demografický vývoj spoločnosti.

Konstruuje sa podľa vzorca:

$$I = \frac{\text{Počet páchatel'ov alebo trestných činov}}{\text{Počet trestne zodpovedných obyvateľ'ov alebo celkový počet obyvateľ'ov krajiny}} \times 10\,000 \text{ alebo } 100\,000$$

Štruktúra kriminality je kvalitatívny ukazovateľ, ktorý vyjadruje podiel druhov a skupín trestných činov na celkovom množstve všetkých trestných činov spáchaných na určitom teritóriu v konkrétnom časovom úseku. Nápomocná v tejto oblasti je i kriminálna geografia, ktorá zaznamenáva trestnú činnosť podľa územného rozloženia.

Dynamika kriminality vyjadruje trestnú činnosť v jej zmene v určitom časovom období a určitom území. Táto veličina nám pomáha potom určovať trend kriminality a jeho stúpajúci alebo klesajúci charakter.

V súvislosti s touto problematikou je nutné priblížiť pojmy zjavná a latentná kriminality i keď na prvý pohľad sa môžu zdať jednoznačné.

Zjavnou kriminalitou rozumieme všetky trestné činy, ktoré sú známe prostredníctvom štatistických údajov, t. j. registrovaná kriminalita.

Latentná kriminalita relativizuje údaje zjavnej kriminality, pretože zahŕňa trestnú činnosť, ktorá nebola orgánmi činnými v trestnom konaní zistená a tak nie sú štatisticky podložené. Z uvedeného potom vzniká pojem ako čierne číslo – počet trestných činov, o ktorom sa OČTK nedozvedeli a šedé číslo – zahŕňa tie trestné činy o ktorých sa tieto orgány síce dozvedeli, ale nepodarilo sa im vypátrať páchatel'a. **(Dianiška a kol., 2009)**

Fenomenológia kriminality v SR v rokoch 1989 – 1999

Nežná revolúcia znamenala nepochybne obrovskú zmenu v takmer každej oblasti života našej spoločnosti. Zmena politického systému, fungovania hospodárstva, otvorenie hraníc a ďalšie atribúty priniesli množstvo pozitívnych i žiaľ negatívnych aspektov do našich životov. Z dôvodu obsiahlosti tejto problematiky sa budeme venovať najmä jej vplyvu na kriminalitu a jej dôsledky. Vychádzajúc zo štúdia literatúry i dostupných štatistík možno jednoznačne konštatovať nárast celkovej kriminality. Na uvedený vývoj mali nepochybný vplyv viaceré kľúčové okolnosti, ako je zrušenie trestu smrti, zrušenie zákona č. 150/1969 Zb. o prečinoch, udelenie rozsiahlej amnestie, ktorá sa týkala takmer 30 000 väzňov. Viacero autorov sa zhoduje aj na skutočnosti, že viacero občanov nesprávne pochopilo demokraciu a začalo ju účelovo zneužívať. Ďalším

dôležitým faktorom bola zmena sociálnej situácie nakoľko sa prudko zvýšila nezamestnanosť a spoločnosť sa začala značne polarizovať.

Stav kriminality do roku 1989 bol relatívne stabilizovaný, okolo 50 000 TČ ročne. Spomínaný rok odštartoval prudký nárast kriminality, ktorý pokračoval až do roku 1993, kedy dosiahol číslo 146 125 registrovaných TČ. Zo štatistík Generálnej prokuratúry ďalej vyplýva, že s nárastom trestnej činnosti rapídne klesala jej objasnenosť. V roku 1989 bola objasnenosť takmer 88%, kým v roku 1993 klesla na hranicu 36%

Majetková kriminalita sa zvýšila sa v období 1990 – 1993 zvýšila takmer 2,5-násobne a jej podiel na celkovej kriminalite tak vzrástol na 80%. V roku 1994 došlo k legislatívnym zmenám novelizáciou Trestného zákona, kde bola hranica škody spôsobenej krádežou stanovená na 2-násobok minimálnej mzdy (čiže 5400 Sk). To znamená, že dovtedy škoda nie nepatrná bola určená na minimálne na dvojnásobok minimálnej mzdy, čím sa oddelili priestupky od trestných činov. Tým fakticky došlo k zníženiu majetkovej trestnej činnosti a nárastu priestupkov proti majetku.

Pri pohľade na násilnú kriminalitu možno vidieť neustály rastúci trend od roku 1989, no jej podiel na celkovej kriminalite sa zmenšoval do roku 1993, odkedy začala postupne narastať. Hospodárska kriminalita zaznamenal po roku 1989 mierny pokles, ktorý trval až do roku 1994, kde možno vidieť značný nárast. V nasledujúcom roku opäť mierne poklesla, ešte v roku 1995 znovu podrástla a v nasledujúcom období sa tento trend opakoval. Mravnostná kriminalita začala od roku 1989 postupne klesať v počte trestných činov i na podiele celkovej kriminality, tento trend si udržala až do 1993, od ďalšieho roku postupne rástla až na 833 trestných činov, následne začala mierne klesať. (1997) Podľa údajov **Turayovej (2001)** v skladbe stíhaných osôb za rok 1997 prevládali muži (94,1%), podiel mladistvých predstavoval 14,9%.

Fenomenológia kriminality v SR v rokoch 2000 – 2006

V roku 2000 stále pokračoval klesajúci trend kriminality, vychádzajúc z čísla 88 817 registrovaných trestných činov, čo je o 5 199 menej ako v roku 1999. Vedúce postavenie v rámci štruktúry kriminality si zachovala opäť majetková kriminalita s viac ako 52 tisíc trestnými činmi, po nej nasleduje násilná a hospodárska kriminalita. Medziročný nárast v roku 2001 o viac ako 4200 trestných činov možno hodnotiť ako značný nárast so stupňujúcim sa organizovaným zločinom a korupciou. V štatistikách

miest, v kriminalite má dlhodobé prvenstvo Bratislava. Rok 2002 je znamenal len pozvoľný nárast v počte trestných činov, spolu viac ako 107 000 trestných činov, avšak možno pozorovať rapídny nárast, takmer dvojnásobný, hospodárskej kriminality. Nárast súvisí najmä s rozšírením podvodného konania ako aj so znížením latencie kriminality spojenej s úspešnosťou aktivít orgánov činných v trestnom konaní. Aj podľa viacerých autorov bol rok 2003 charakteristický prehlbujúcimi sa sociálnymi a ekonomickými rozdielmi medzi obyvateľmi, s čím súvisí aj nárast extrémizmu a radikalizmu, určite aj v súvislosti s teroristickými útokmi na medzinárodnom poli. V danom roku bolo registrovaných takmer 112 tisíc trestných činov, čo bol opäť nárast a opäť aj v radoch hospodárskej kriminality, a to najmä v jej závažnosti, odzrkadlený vo výške spôsobených škôd. Ďalší medziročný veľký nárast možno badať v roku 2004 a to až o viac ako 19 000 trestných činov, najmä majetkovej povahy. Obrat nastal v roku 2005, kedy dochádza nielen značnému poklesu celkovej kriminality, 123 563 TČ, ale aj v majetkovej a násilnej kriminalite konečne dochádza k poklesu. Stúpajúcu tendenciu si však stále zachováva hospodárska kriminalita, čo do počtu TČ i výšky škody.

V roku 2006 bolo zistených menej trestných činov ako predchádzajúci rok, v tomto roku poklesla okrem majetkovej a násilnej aj hospodárska kriminalita. V tomto roku dochádza aj k zavŕšeniu dlhoročného rekodifikačného procesu účinnosťou zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon a zákon č. 301/2005 z. z. Trestný poriadok.

Fenomenológia kriminality 2007 – 2010

Počet trestných činov nám za sledované obdobie mierne klesol. Celková kriminalita nabrala veľmi jemný klesajúci trend, najpozitívnejšie práve majetková kriminalita, ktorá v období 2007 – 2009 klesla pod 60 000 trestných činov. Negatívnym ukazovateľom sa v posledných obdobiach stáva hospodárska kriminalita, ktorá si uchovala mierne rastúci trend. Ako uvádzajú viacerí autori i policajní vyšetrovatelia, tento druh zločinu sa stáva čoraz sofistikovanejším, páchatelmi sú často krát ľudia na vysokých pozíciách s vysokoškolským vzdelaním. Aj preto sa hovorí o veľmi veľkej latencii tohto druhu kriminality, čo skresľuje policajné štatistiky, ktoré predpokladajú, že skutočný rozsah a výška škôd hospodárskych trestných činov je omnoho väčší. Rok 2010 nepriniesol nijaké prekvapenie, potvrdil však klesajúcu tendenciu. Celková objasnenosť trestnej činnosti podľa policajných štatistík za toto obdobie dosahuje 49%, čo nemožno považovať za úspech a nepôsobí ani preventívne do budúcnosti pre potenciálnych

páchateľov. Najvyššiu objasnenosť dosahuje mravnostná kriminalita (76%) a najmenšiu už vyššie spomenutá hospodárska (44%).

1.7 Regionálny rozvoj a jeho aspekty

Objektom regionálneho rozvoja je dnes veľmi frekventovaný pojem región, ktorý nadobudol nový význam v súvislosti s priestorovou dimenziou, ale najmä aj v regionálnom rozvoji a regionálnej politike.

Vo všeobecnom prístupe sa s týmto pojmom stretávame v zmysle územných celkov (pomenovanie tzv. *régie*), vymedzených z rozsiahlejšieho územia (**Pašiak, 2006**).

Podľa **Bučeka (2001)** je región vnímaný ako geograficky ohraničené územie, ktoré disponuje súborom kvalitatívnych a kvantitatívnych podmienok na sformovanie diverzifikovaného územno-hospodárskeho a sociálneho systému, územie s vysokou intenzitou ekonomických a sociálnych väzieb, ktoré rozvíja optimálne vzťahy s inými regiónmi a je schopné reprodukovať rastové potreby prevažne vlastných zdrojov.

Zákon č. 503/2001 z. z. o podpore regionálneho rozvoja chápe región ako územne vymedzený priestor na tvorbu a uskutočňovanie regionálnej a štrukturálnej politiky na úrovni druhého a tretieho stupňa podľa klasifikácie štatistických územných jednotiek.

V súvislosti s regiónom zákonodarca vymedzuje aj pojem regionálny rozvoj ako trvalý rast hospodárskeho potenciálu a sociálneho potenciálu regiónu, čo zvyšuje jeho hospodársku úroveň, výkonnosť, konkurencieschopnosť a životnú úroveň jeho obyvateľov a región tak prispieva k hospodárskemu a sociálnemu rozvoju krajiny.

Jedným z hlavných znakov našich regiónov je ich vzájomná disparita, teda rozdielnosť v ich ekonomickom, hospodárskom a sociálnom rozvoji. Vzájomné rozdiely medzi regiónmi sprevádzajú dlhodobo sprevádzajú slovenské hospodárstvo a sú hlavným predmetom regionálnej politiky.

Hlavné dôvody, ktoré spôsobujú prehĺbovanie regionálnych disparít a problémov v oblasti regionálneho rozvoja (**Rajčáková, 2005; Tvrdoň, 2006**):

- Kvalitatívne a kvantitatívne zmeny v rámci transformačného procesu ekonomického a sociálneho prostredia, dôsledky zmien v makro- a

mikroekonomickej oblasti odvetvová a sektorová transformácia ekonomiky, rast podielu súkromného sektora na tvorbe HDP, vstup zahraničného kapitálu, rozvoj malého a stredného podnikania a i.). V rámci územia Slovenska sa formujú regióny s relatívne priaznivými rozvojovými možnosťami (tzv. póly rozvoja – Bratislavský, Košicko-prešovský, Banskobystricko-zvolenský, regióny západného Slovenska a stredného Považia); na druhej strane sa formuje skupina regiónov so všetkými znakmi zaostávania v ekonomickej oblasti a s dopadmi v sociálnej sfére.

- Zhoršenie demografickej situácie so znakmi starnutia obyvateľstva a regionálne diferencovanou štruktúrou obyvateľstva (najmä vzdelanostnou štruktúrou), s nepriaznivým stavom najmä v regiónoch južného a východného Slovenska.
- Prehlbujúca sa diferenciácia v miere nezamestnanosti a zhoršovanie negatívnych charakteristík regionálnych trhov práce (nevyrovnaná bilancia na regionálnych trhoch práce, zvyšovanie podielu dlhodobo nezamestnaných).
- Prehlbovanie sociálnej polarizácie spoločnosti (rastúci podiel obyvateľstva s nízkymi príjmami, resp. sociálne odkázaných v regiónoch južného a východného Slovenska) a profilovanie tzv. regiónov chudoby.
- Trvalý proces formovania marginálnych regiónov – regiónov s kumuláciou problémov ekonomického a sociálneho charakteru, s nízkou mierou konkurencieschopnosti a atraktivity, narastanie polarizácie regionálnej štruktúry v prospech Bratislavy a ostatných pólův rozvoja regionálnej úrovne (krajské centrá).
- Regionálna nerovnosť ako dôsledok regionálne diferencovanej úrovne infraštruktúrnej vybavenosti (dopravnej, telekomunikačnej, energetickej, environmentálnej a i.) a lokalizácie subjektov výskumu a vývoja.
- Nerovnomerná územná koncentrácia zahraničných investícií a kapitálu.
- Stav regionálneho rozvoja v SR je formovaný aj charakterom regionálnej politiky s absenciou aktívnych účinných nástrojův na riešenie vzniknutých problémův, predovšetkým zmiernovanie regionálnych disparít.

Podľa **Lukačkovej (2006)** je hlavným cieľom v oblasti regionálneho rozvoja zvyšovanie blahobytu v regiónoch prostredníctvom skúmania determinantův a nástrojův, ktoré môžu prispieť k zvyšovaniu regionálnej konkurencieschopnosti.

Regionálna konkurencieschopnosť je podľa autorky úzko spätá so štyrmi základnými faktormi, ktoré sú úzko previazané:

- štruktúrou ekonomických aktivít,
- úrovňou inovácií,
- stupňom dostupnosti regiónu,
- úrovňou dosiahnutej vzdelanosti pracovnej sily.

Podľa § 3 vyššie uvedeného zákona o podpore regionálneho rozvoja sú jeho hlavnými cieľmi :

- a) zabezpečiť vyvážený hospodársky rozvoj a sociálny rozvoj Slovenskej republiky,
- b) odstrániť alebo zmierniť rozdiely v úrovni hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja regiónov,
- c) zabrániť vzniku nových oblastí s nízkou ekonomickou výkonnosťou a životnou úrovňou obyvateľov,
- d) trvalo udržať hospodársky rozvoj a sociálny rozvoj regiónov.

2. CIEĽ PRÁCE

Cieľom tejto diplomovej práce je zhodnotiť vplyv kriminality na rozvoj vybraného, bratislavského regiónu.

Čiastkovým cieľom je podať ucelený obraz o kriminalite a jej mnohorakých aspektoch na to, aby v sme v kontexte rozvoja sledovaného regiónu mohli hodnotiť jej dopad na rôzne stránky kvality života v tomto regióne, teda naplniť hlavný cieľ. K tomu sme vypracovali teoretický prehľad domácich aj zahraničných autorov, ktorý nám pomohol zorientovať sa v kriminologických pojmoch ako aj pojmoch príznačných pre regionálny rozvoj. Uvedené teoretické východiská sme doplnili aktuálnou právnou úpravou viažucou sa k danej problematike.

Prostredníctvom vlastnej práce vysvetľujeme prepojenosť kriminality a rozvoja vybraného regiónu, ako tieto faktory ovplyvňujú jeden druhý a vzájomne sa podmieňujú. Vďaka spektru štatistických ukazovateľov deklarujeme ako trendy kriminality ovplyvňujú rozvoj regiónu a naopak, ako regionálny rozvoj ovplyvňuje kriminalitu.

Skúmaním týchto cieľov zovšeobecníme naše poznanie o tejto problematike a navrhujeme viacero odporúčaní pre zlepšenie súčasného stavu.

3. METODIKA PRÁCE

Získané informácie, ktoré sú obsiahnuté v tejto diplomovej práci nám priblížia súčasný stav rozvoja bratislavského regiónu a súvisiace kriminologické údaje nám ukážu previazanosť ekonomického rozvoja s nárastom nežiaducich spoločenských javov a kriminality

Pri písaní diplomovej práce použijeme nasledovný metodický postup:

1. Zhromažďovanie údajov

- vyhľadanie a následné štúdium získanej literatúry potrebnej pre teoretický prehľad riešenej problematiky
- štúdium legislatívnej bázy riešenej problematiky (Trestný zákon, Zákon o podpore regionálneho rozvoja apod.)
- vyhľadanie materiálov o bratislavskom regióne a Bratislavy
- vyhľadanie štatistických údajov, premietnutie do tabuľkovej alebo grafickej podoby

2. Analytická metóda

- rozbor jednotlivých získaných údajov a ich podrobnejšia analýza

3. Metóda komparácie

- porovnávanie získaných údajov, najmä údajov za SR a za bratislavský kraj, príp. komparácia medzi-regionálnych ukazovateľov

4. Syntéza získaných údajov

- spájanie a zjednocovanie údajov do jedného celku, vyhodnotenie štatistických údajov

5. Štatistická metóda

- tabuľkové zobrazenie údajov

4. VLASTNÁ PRÁCA

4.1 Charakteristika bratislavského kraja

Bratislavský samosprávny kraj leží v západnej a juhozápadnej časti SR na ploche 2053 km². Svojou rozlohou je najmenším krajom Slovenskej republiky. V minulosti bola táto oblasť križovatkou obchodných ciest – podunajskej a severo – južnej (jantárovej cesty), čo určilo jej geograficky výhodnú polohu. V súčasnej dobe patrí vďaka svojmu centrálnemu umiestneniu v rámci strednej Európy a priaznivej dopravnej dostupnosti k dynamicky sa rozvíjajúcim oblastiam.

Z hľadiska krajinnej štruktúry sa oblasť bratislavského kraja rozkladá na južnej časti Malých Karpát a na území Záhorskej a Podunajskej nížiny.

Sídlom Bratislavského kraja je zároveň aj hlavné a najväčšie mesto SR Bratislava, ktoré plní významné politické, ekonomické a spoločenské funkcie. Bratislavský samosprávny kraj podľa územno-správneho usporiadania pozostáva z 8 okresov (Bratislava I, Bratislava II, Bratislava III, Bratislava IV, Bratislava V, Malacky, Pezinok, Senec) tvorených 73 obcami.

Z pohľadu hospodárstva tu majú svoje zastúpenie všetky odvetvia založené na tradičnej priemyselnej výrobe tovarov. Medzi najdôležitejšie sektory priemyslu zaraďujeme chemický priemysel, automobilový priemysel, strojárstvo, elektrotechnický a potravinársky priemysel.

V priebehu posledných rokov sa Bratislavský kraj rozmáha v oblasti automobilového priemyslu, ktorý prispieva 30% k celoslovenskému exportu. Dochádza aj k nárastu významu terciárneho sektora hlavne v oblasti obchodu a služieb, bankovníctva a poisťovníctva. Dlhodobo je tu vykazovaná najnižšia miera nezamestnanosti v porovnaní s ostatnými krajinami SR a dosiahnutá výška priemernej nominálnej mesačnej mzdy presahuje úroveň celoštátnej priemernej mesačnej mzdy.

Rozmanité krajinné prostredie, výhodná geografická poloha, vybudovaná infraštruktúra a skvalitňovanie služieb ponúka plodnú pôdu pre cestovný ruch, ktorý je významným hospodárskym odvetvím Bratislavského kraja. Najvýznamnejšou lokalitou cestovného ruchu tohto kraja je Bratislava vďaka svojmu historickému a kultúrnemu dedičstvu. Ponúka tradičné i medzinárodné gastronomické a nákupné možnosti a priestor pre rozvoj kongresového turizmu. Podunajská oblasť poskytuje vodné plochy, ktoré predstavujú možnosti vodných športov, pobytového turizmu či rybolovu. Oblasť

Záhoria je známa svojim prírodným bohatstvom a historickými pamiatkami a tiež ponúka možnosti rekreačných a vodných športov. Malokarpatský región sa vyznačuje vinohradníctvom a s ním spojenými tradíciami.

Nesmieme zabudnúť na pamiatkový fond, v ktorom je zaregistrovaných 2560 nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok a 1951 hnutelných pamiatok. Lokalita Limes romanus s rímskymi antickými pamiatkami na strednom Dunaji a pamätník Chatam Sófer v Bratislave sú navrhnuté na zápis do Zoznamu svetového dedičstva.

Tiež sa na území tohto kraja nachádzajú alebo do neho čiastočne zasahujú 3 veľkoplošné chránené krajinné oblasti (CHKO Malé Karpaty, CHKO Záhorie, CHKO Dunajské luhy).

Bratislavský samosprávny kraj ponúka komplexnú sieť všetkých typov vzdelávacích zariadení. V oblasti vysokoškolského vzdelávania aktívne pôsobí v Bratislavskom samosprávnom kraji 11 vysokých škôl a univerzít.

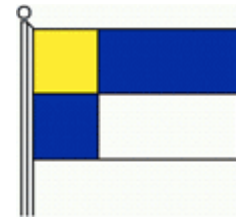
Symbolmi Bratislavského samosprávneho kraja sú erb, pečať a vlajka.

Erb

Pečať

Vlajka

Okrem symbolov používa Bratislavský samosprávny kraj aj logo BSK. Jeho autorom je Martin Žilinský a je tvorené piktogramom a textom s názvom kraja. Piktogram symbolizuje 8 okresov kraja rozmiestnených po kružnici, ktorá naznačuje uzavretosť regiónu.

4.2 SWOT analýza bratislavského kraja

Silné stránky

- veľmi dobrá geografická poloha
- výborná prepojenosť so zahraničím i ostatnými regiónmi
- intenzívna bytová výstavba
- rozširovanie konkurenčného prostredia
- vhodné klimatické a poľnohospodárske podmienky
- kultúrne a historické bohatstvo
- dobre rozvinutý cestovný ruch
- dobrá technická a sociálna infraštruktúra
- zahraniční investori

Slabé stránky

- nedostatočne využitý prírodný potenciál
- nezmyselná výstavba na zelených lúkach a poľnohospodárskej pôde
- nevyhovujúci stav cestných komunikácií
- slabá propagácia regiónu
- vysoký podiel majetkovej kriminality a kriminality mládeže
- najvyšší počet rozvodov a rozvrátených rodín medzi regiónmi
- neuspokojivý stav životného prostredia

Príležitosti

- efektívnejšie a racionálnejšie využitie prírodného potenciálu
- ochrana a rozširovanie poľnohospodárskej pôdy a podpora rastlinnej výroby
- obnova miestnej cestnej infraštruktúry i ciest centra Bratislavy
- investovanie do propagácie mesta a regiónu, podpora zveľadovania územia so zapojením všetkých sektorov
- veľký dôraz na prevenciu kriminality na všetkých úrovniach, najmä kriminalitu mládeže formou vzdelávacích a propagačných kampaní, individuálnym prístupom

- podpora uzatvárania sobášov, finančného zabezpečenia mladých rodín, osvetová činnosť pre problémové rodiny s deťmi
- dôraz na trvalo udržateľný charakter rozvoja regiónu, najmä s ohľadom na životné prostredie

Ohrozenia

- nezáujem obyvateľov o rozvojové aktivity regiónu
- rast kriminality s dôvodu prehlbovania rozdielov medzi bohatými a chudobnými
- odchod mladých rodín do periférnych častí regiónu z dôvodu rastúcej kriminality
- starnutie populácie miest, negatívny demografický vývoj
- drastické ubúdanie zelene, ustupovanie pôdy bytovej a priemyselnej výstavbe
- dopravné preťaženie Bratislavy spojené s ekonomickým rozvojom a pribúdaním automobilov
- intenzívne poškodzovanie životného prostredia

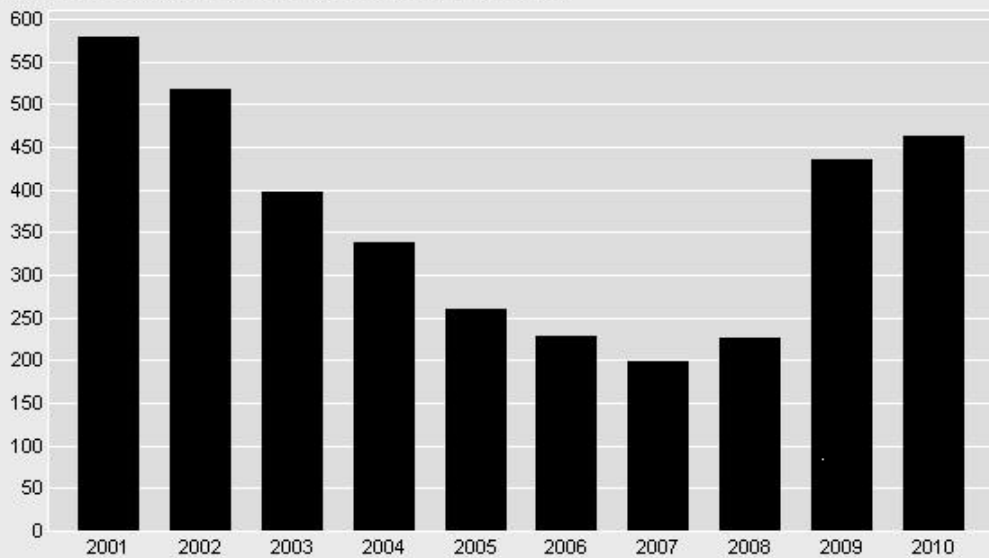
4.2 Vývoj kriminality a jej vplyv na rozvojové aspekty bratislavského regiónu

Bratislava a jej región jednoznačne dominuje v prvenstvách viacerých štatistických ukazovateľov. Vďaka nasledujúcim štatistickým ukazovateľom zistíme, že i keď ide o najsilnejší región vo viacerých ekonomických a sociálnych ukazovateľoch, pasuje sa i s mnohými problémami súvisiacimi s rozširujúcou sa urbanizáciou, rastúcou životnou úrovňou, prehlbujúcimi sa sociálnymi rozdielmi, nehovoriac o rastúcej kriminalite a s ňou spojenými ďalšími sociálno-patologickými javmi.

4.2.1 Ekonomické ukazovatele

Bratislava dlhodobo vedie popredné miesta v ekonomických veličinách. Spoločensky najdôležitejší ekonomický ukazovateľ - podiel nezamestnanosti nám deklaruje jednoznačné prvenstvo v počte zamestnaných ľudí v bratislavskom kraji.

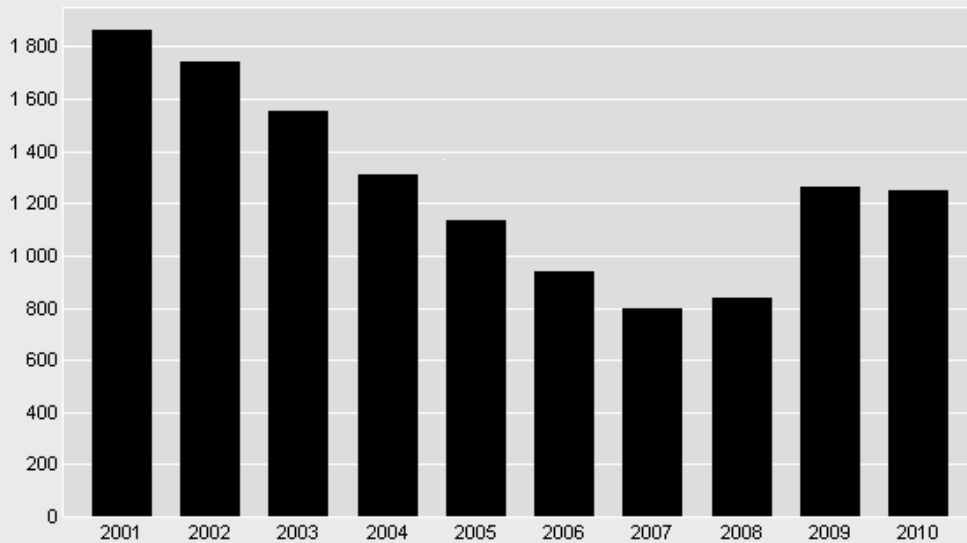
**Miera evidovanej nezamestnanosti
podľa rok.
Bratislavský kraj, Spolu. (percento / Per cent)**

© Štatistický úrad Slovenskej Republiky

Zo sledovaného obdobia je vidieť, že miera nezamestnanosti mala dlhodobejší klesajúci trend až do roku 2007, kde bola nižšia ako 2,5%. V súvislosti s nástupom globálnej ekonomickej krízy v ďalšom období značne stúpila, avšak ako ukáže nasledujúci graf, v porovnaní s celkovou nezamestnanosťou bola tá bratislavská vo veľmi dobrej kondícii. V roku 2007, kedy celková nezamestnanosť dosahovala svoje najlepšie výsledky, bola priemerná nezamestnanosť SR okolo 8%, čo je v porovnaní s bratislavským krajom značná diferenciacia.

**Miera evidovanej nezamestnanosti
podľa rok.
Slovenská republika, Spolu. (percento / Per cent)**

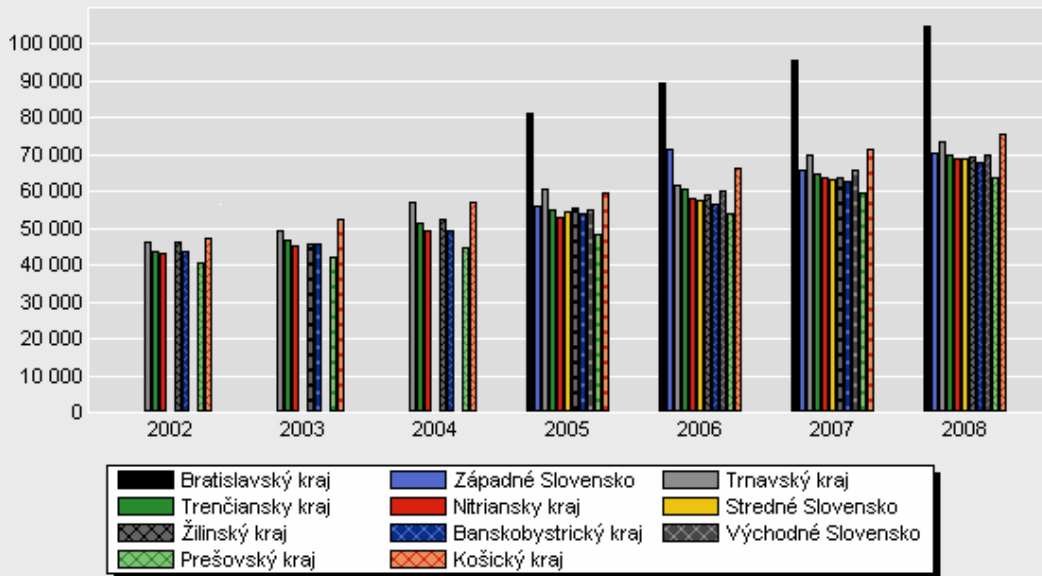

© Štatistický úrad Slovenskej Republiky

Ukazovateľom, ktorý nás v tejto súvislosti taktiež zaujal je rozdiel v nezamestnanosti mužov a žien, kde sa dlhodobější trend väčšej nezamestnanosti žien v roku 2004 zásadným spôsobom zvrátil a dodnes pretrváva väčšia nezamestnanosť mužov. V bratislavskom kraji bol trend opačný, teda viac sa dlhodobo darilo zamestnať ženám, avšak v roku 2009 sa trend mení a muži ich dobiehajú.

Súvisiacim ekonomickým ukazovateľom je priemerná hrubá a čistá mesačná mzda, ktorú sme porovnávali v rámci všetkých krajov, kde bratislavský v oboch ukazovateľoch jednoznačne zaujal prvé miesto.

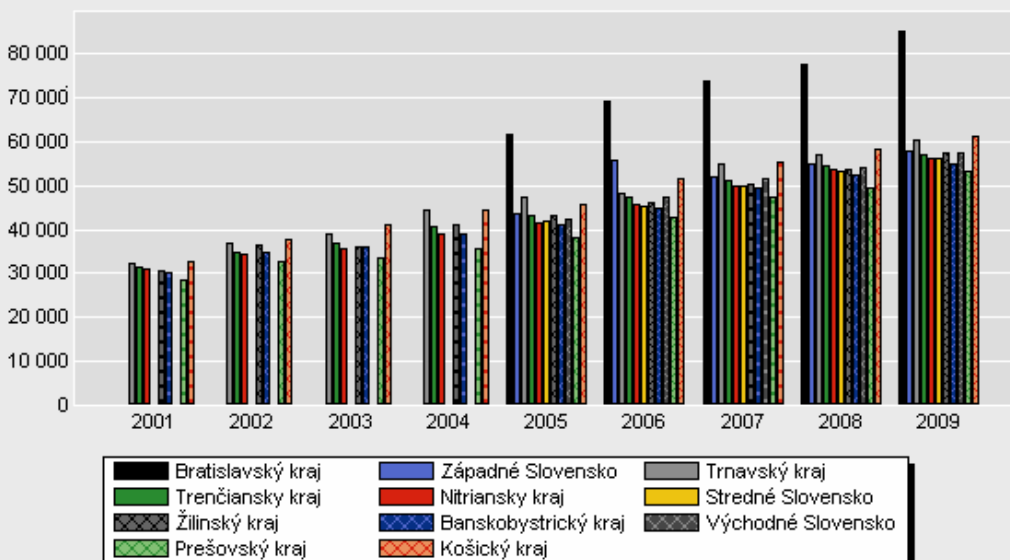
**Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda podľa OKEČ podľa územie a rok.
SR, Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda (EUR). (EUR)**

© Štatistický úrad Slovenskej Republiky

Údaje Štatistického úradu SR údaje o hrubej nominálnej mesačnej mzde siahajú len do roku 2005, avšak z uvedeného trendu jednoznačne vyplýva nárast bratislavského kraja pred ostatnými, najmä východnými kraji so stále prehľbujúcim sa rozdielom.

**Priemerná čistá nominálna mesačná mzda podľa územie a rok.
Priemerná čistá mesačná mzda (EUR). (EUR)**

© Štatistický úrad Slovenskej Republiky

Priemerná čistá nominálna mzda analogicky kopíruje stav predošlého ukazovateľa.

Súvisiacim indikátorom je čistý peňažný príjem na obyvateľa, ktorý znamená pre Bratislavu ďalšie prvenstvo, kde môžeme vidieť naozaj značnú regionálnu disproporciu (viď. príloha č. 1), kde sa čistý mesačný príjem na osobu pohybuje od cca. 325,- € v banskobystrickom kraji až po takmer 450,-€ v bratislavskom(rok 2009).

Sledovaný ukazovateľ najmä pre európske štatistické vyhodnocovanie, celkový disponibilný príjem domácností, nám očividne predostiera, že napriek úsiliu znižovať regionálne rozdiely, sa nám tieto rozdiely zachovávajú, ba prehlbujú (viď. príloha č.2) Pri porovnaní priemeru SR a bratislavského kraja sa pohybuje v diferencii takmer 250,-€ v disponibilnom príjme jednotlivej slovenskej rodiny.

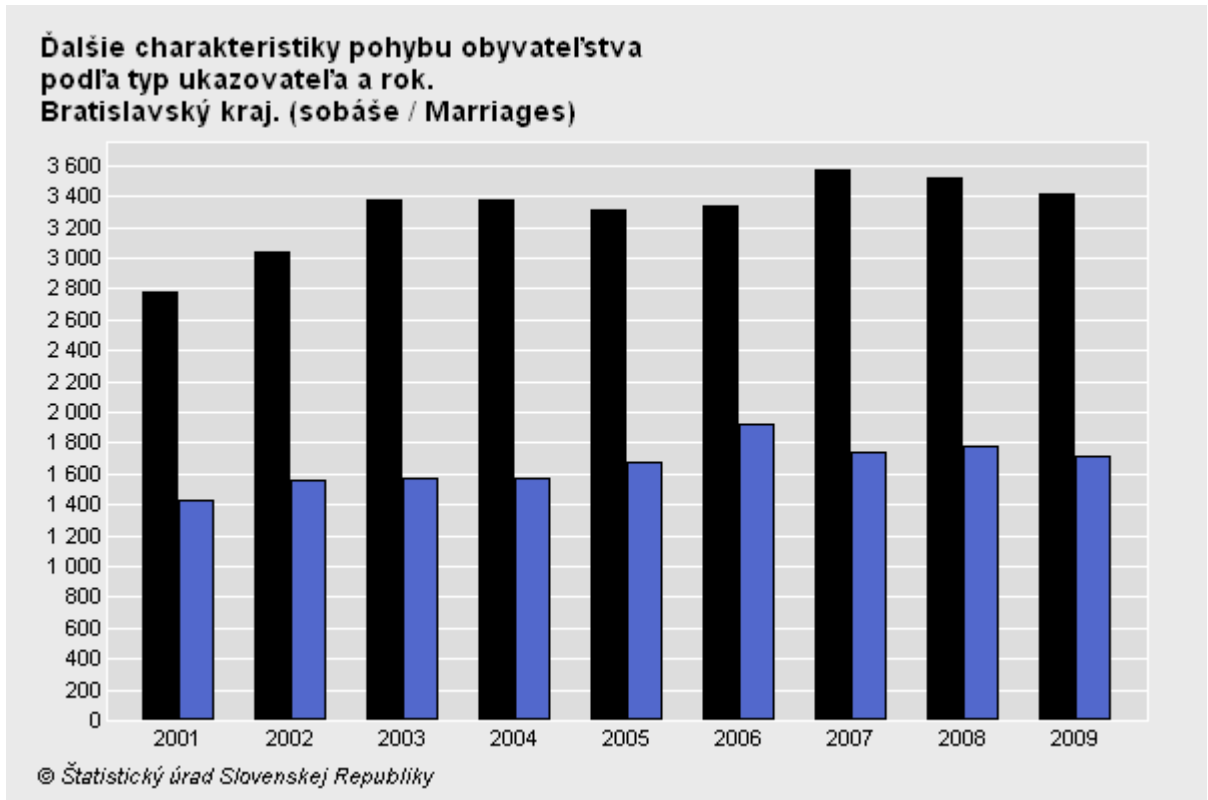
4.2.2 Demografické ukazovatele

Vybrané ukazovatele veku podľa pohlavie, územie, typ ukazovateľa a rok							
	Priemerný vek						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Slovenská republika	36,82	37,13	37,41	37,71	37,99	38,25	38,49
Bratislavský kraj	38,75	39,06	39,29	39,51	39,71	39,86	40,00

Z demografických ukazovateľov je pre nás smerodajným priemerný vek obyvateľstva, ktorý i v bratislavskom kraji kopíruje národný, ba celoeurópsky, trend starnutia populácie, avšak opäť predbieha priemerné hodnoty, čo nás varuje, že Bratislava „starne“ rýchlejšie. Štatisticky metúco potom pôsobí ďalší ukazovateľ, ktorý nám prezrádza rastúci trend ekonomicky aktívneho obyvateľstva (viď. príloha č. 3). Štatistický zmätok spôsobuje najmä fakt, že v bratislavskom kraji, najmä v Bratislave samotnej, žije veľké množstvo ľudí, ktorý v nej nemajú trvalý pobyt, napriek tomu, že tam dlhodobo žijú, sú ekonomicky aktívny.

Nasledujúci demografický ukazovateľ upriamuje pozornosť na ďalší nepriaznivý fenomén dneška, s ktorým sa moderná spoločnosť potýka, a tým je rozvodovosť. Dnešná pozícia rodiny ako základnej spoločenskej jednotky, splňajúca množstvo dôležitých funkcií, akými sú reprodukcia ľudí, výchova a socializácia jedinca a v neposlednom rade aj ekonomická funkcia, je ohrozená. Moderné chápanie manželstva a rodičovstva sa mení a klasickú rodinu nahrádzajú nové formy spolužitia, čo možno nazvať kríza tradičnej rodiny. Bratislava a jej región sa z uvedených štatistík podieľajú enormnou hodnotou na rozvodovosti a jej trend je naďalej stúpajúci. Uvedený

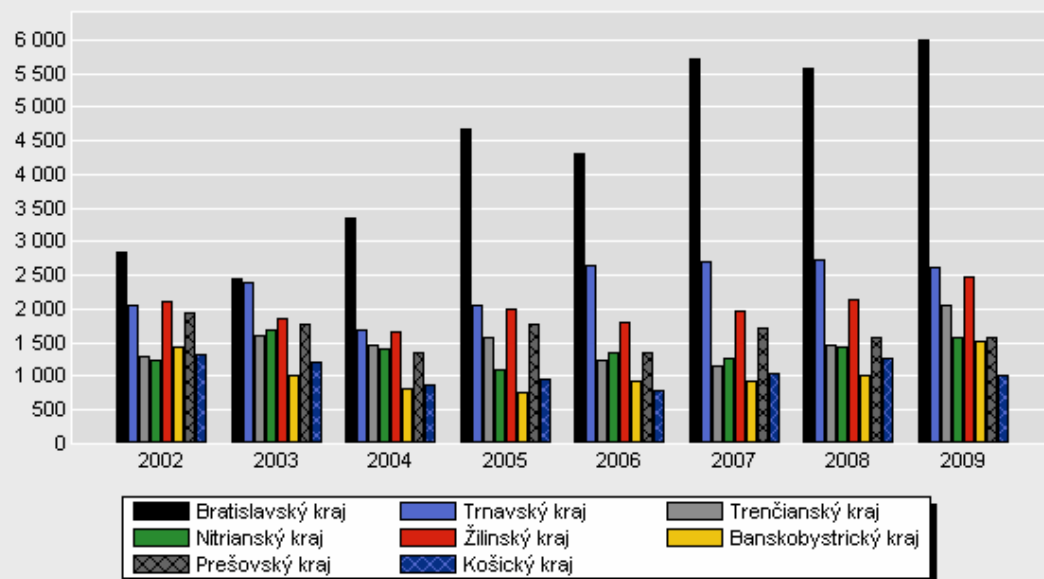
graf zobrazuje počet sobášov a počet rozvodov v danom roku. I keď rastúci počet sobášov možno hodnotiť len kladne, zarážajúci je počet rozvodov, ktorý dosahuje takmer polovicu hodnoty sobášov. Ak by sme sa držali absolútnych čísel, tak potom by každé druhé manželstvo uzavreté v danom roku skončilo rozvodom, čo možno naozaj považovať za alarmujúce číslo.

Zaujímavým ukazovateľom rozvoja bratislavského regiónu je bytová výstavba, ktorá je predpokladom príchodu nových ľudí, zakladania mladých rodín ako základnej jednotky spoločnosti a osamostatňovania mladých ľudí. Z údajov Štatistického úradu SR za 7 rokov možno vidieť jednoznačný nárast bratislavského kraja pred všetkými ostatnými. Môžeme konštatovať, že tento ukazovateľ je prepojený so zamestnanosťou a priemernou čistou mzdou tohto regiónu, čo je veľkým motívom pre príchod ľudí za prácou a lepšou životnou úrovňou zo všetkých kútov Slovenska.

Byty - dokončené podľa počtu izieb podľa Kraj a rok.

Spolu, Dokončené byty v roku - podľa počtu izieb. (byty / Dwellings)

© Štatistický úrad Slovenskej Republiky

4.2.3 Kriminologické ukazovatele

Na to, aby bolo možné v závere hodnotiť vplyv kriminality na rozvoj bratislavského regiónu, je potrebné uviesť niektoré štatistické ukazovatele vývoja kriminality. Jedným z nich bude počet trestných činov vo všeobecnosti a s prihliadnutím na najzávažnejšie z nich, akými sú vraždy, lúpeže a znásilnenia.

Kriminalita podľa okresov						
Okres	zistené trestné činy	objasnené trestné činy	objasnenosť (%)	vraždy	lúpeže	znásilnenia
Bratislava II	4 245	1 186	27,94	0	42	5
Trnava (Trnava + Hlohovec + Piešťany)	3 739	1 664	44,50	4	40	2
Bratislava V	3 290	951	28,91	0	49	3
Bratislava I	3 285	688	20,94	0	34	2
Žilina (Žilina + Bytča)	3 033	1 365	45	1	53	1
Nitra (Nitra + Zlaté Moravce)	2 989	1 445	48,34	6	39	4
Prešov (Prešov + Sabinov)	2 607	1 442	55,31	2	24	2
Bratislava III	2 496	561	22,48	3	27	5
Lučenec (Lučenec + Poltár)	2 230	1 402	62,87	2	23	0
Poprad (Poprad + Levoča)	2 211	1 137	51,42	2	23	8
Trenčín (Trenčín + Ilava)	2 164	1 124	51,94	3	13	3
Zvolen (Zvolen + Detva + Krupina)	2 091	1 075	51,41	2	26	6
Košice I	2 069	708	34,22	1	35	1
Banská Bystrica	1 889	851	45,05	0	22	2
Prievidza	1 815	1 006	55,43	4	19	3

Bratislava IV	1 786	469	26,26	4	35	1
Martin (Martin + Turčianske Teplice)	1 766	1 096	62,06	3	15	5
Michalovce	1 690	962	56,92	0	21	5
Nové Zámky	1 640	918	55,98	1	28	2
Dunajská Streda	1 623	870	53,60	2	21	1
Senec	1 579	352	22,29	1	9	1
Trebišov	1 558	1 038	66,62	1	13	2
Čadca (Čadca - Kysucké Nové Mesto)	1 554	846	54,44	0	18	3
Galanta	1 540	924	60	0	15	0
Levice	1 537	955	62,13	3	14	4
Spišská Nová Ves	1 527	983	64,37	0	27	3
Žiar nad Hronom (Žiar nad Hronom + Banská Štiavnica + Žarnovica)	1 413	896	63,41	1	10	3
Košice - okolie	1 404	905	64,46	1	13	0
Liptovský Mikuláš	1 327	622	46,87	0	16	1
Komárno	1 320	762	57,73	5	27	1
Rimavská Sobota	1 313	921	70,14	0	23	4
Košice II	1 309	561	42,86	2	32	0
Malacky	1 275	410	32,16	2	15	3
Košice IV	1 251	473	37,81	1	20	1
Dolný Kubín (Dolný Kubín + Námestovo + Tvrdošín)	1 248	721	57,77	4	11	0
Považská Bystrica (Považská Bystrica + Púchov)	1 180	702	59,49	2	8	0
Humenné (Humenné + Snina + Medzilaborce)	1 165	811	69,61	2	9	0
Brezno	1 099	690	62,78	0	14	1
Pezinok	1 061	350	32,99	2	21	1
Vranov	923	642	69,56	0	6	2
Rožňava	907	582	64,17	0	11	1
Ružomberok	907	510	56,23	0	10	0
Topoľčany	905	478	52,82	2	9	0
Nové Mesto nad Váhom (Nové Mesto nad Váhom + Myjava)	891	464	52,08	0	7	0
Revúca	817	569	69,65	0	8	3
Kežmarok	759	498	65,61	0	3	2
Bardejov	758	494	65,17	0	4	0
Senica	696	364	52,30	3	12	1
Šaľa	681	359	52,72	2	10	0
Stará Ľubovňa	631	440	69,73	1	8	1
Veľký Krtíš	619	430	69,47	1	9	6
Skalica	612	418	68,30	0	13	2
Svidník (Svidník + Stropkov)	512	358	69,92	1	6	1
Partizánske	502	302	60,16	1	13	0
Bánovce nad Bebravou	497	309	62,17	1	3	1
Košice III	390	175	44,87	1	8	0
Gelnica	368	278	75,54	3	8	1
Sobrance	328	228	69,51	1	1	2

Zdroj: Polícia. Údaje sú za obdobie 1. 1. - 30. 11. 2010. Okresy uvedené v tabuľke sa nezhodujú so 79 okresmi Slovenska, pretože policajné okresy nie sú totožné s územno-správnym členením.

Policajné štatistiky o kriminalite jednotlivých regiónov nám ukazujú, že 5 bratislavských okresov v rámci bratislavského kraja z 58 policajných okresov sa nachádza medzi prvými 16-timi, čo v nijakom prípade nie je pozitívna informácia. Čo ale možno hodnotiť kladne je, že v porovnaní s inými regiónmi má Bratislava síce väčší podiel lúpeží, teda majetkovej kriminality, avšak menší podiel závažnejšej trestnej činnosti, akou sú napr. vraždy. Z uvedenej štatistiky nám vyplynul ďalší nepopulárny ukazovateľ, akým je objasnenosť trestnej činnosti, ktorá je pre bratislavské okresy skutočne veľmi nízka. Vo všeobecnosti je pre bratislavský kraj typická majetková kriminalita, ktorá môže vyplývať najmä so značnejších majetkových rozdielov medzi obyvateľmi. Ako už aj viacerí autori uviedli, majetková kriminalita je dnes kriminalitou z dostatku a možno vyvodiť záver, že práve na jednej strane bohatstvo a profit Bratislavy je aj štartérom druhej strany mince, a to je kriminalita, ktorá je dlhodobým fenoménom Bratislavy a jej okresov.

S celkovou kriminalitou rastie i podiel kriminality mládeže, čo je alarmujúcim faktorom pre vývoj našich regiónov i spoločnosti ako takej. Zdroj: Prezídium PZ SR

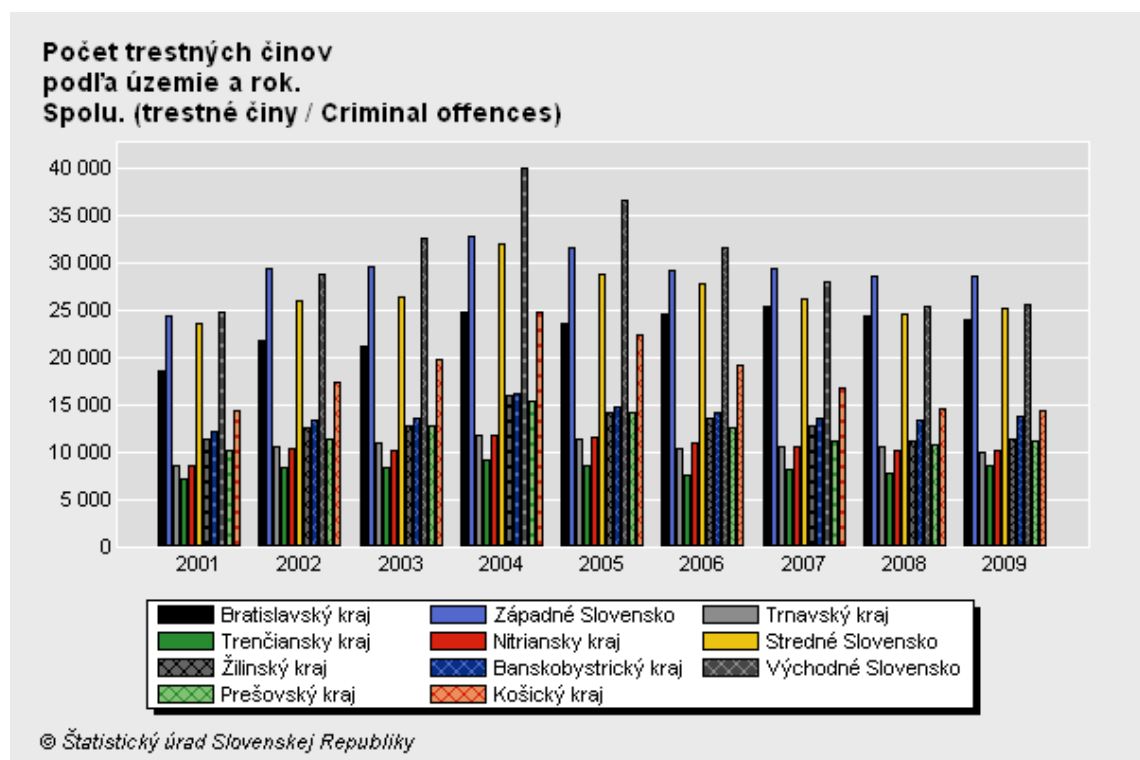
Kraj	Rok	Celkový počet odsúdených	Mladiství	
			počet	%
BA	2004	2 527	50	1,98
	2005	2 297	47	2,05
	2006	3 049	50	1,64
	2007	3 372	51	1,51
	2008	3 666	58	1,58
SR	2004	26 806	2 023	7,55
	2005	27 729	1 932	6,97
	2006	25 764	1 584	6,15
	2007	27 067	1 923	7,10
	2008	28 681	2 126	7,41

Pri porovnávaní trendu podielu kriminality mládeže nám vyplynulo zistenie, že v rámci sledovaného 4-ročného obdobia nastal celonárodný mierny pokles podielu kriminality

mládeže na celkovej kriminalite rovnako ako v bratislavskom kraji. I keď trend podielu bol klesajúci, počet trestných činov stúpa. Ide o nepriaznivý vývoj, nakoľko kriminalita mladých ľudí môže negatívne ovplyvniť budúci vývoj regiónu najmä z pohľadu kvality života a ostatných sociálnych ukazovateľov.

Vysoký stupeň anonymity v mestách, medziľudského chaosu, viacero subkultúr, ktoré majú vlastné vzorce správania a ďalšie nepriaznivé sociálne charakteristiky urbanizovaného priestoru významne ovplyvňujú vysokú úroveň a nárast zločinnosti. Preto v mestách a na vidieku existujú výrazné disproporce v kvantitatívnych, ale aj v kvalitatívnych ukazovateľoch zločinnosti. Napriek tomu, že obyvateľstvo miest tvorí necelú polovicu obyvateľstva SR, ich podiel na celkovej kriminalite Slovenska je takmer 98 %, na násilnej kriminalite 94,4 %, na krádežiach vlámaním 97,6 %, na majetkovej kriminalite 98,6 %. Z porovnania podielu jednotlivých miest na kriminalite SR a ich podielu na počte obyvateľov SR vyplýva, že väčšina miest sa vyznačuje vyšším podielom na kriminalite, Bratislavu nevynímajúc.

T toho vyplýva jednoznačný záver, že na vývoj regiónu, ktorý ovplyvňuje aj jeho kriminalita, je daná je počtom obyvateľov, ktorý zvyšuje anonymitu

Z uvedených hodnôt Štatistického úradu SR vyplýva, že v rámci kriminality a jej počtu trestných činov za určité obdobie je bratislavský kraj jedným z tých regiónov, ktoré zápasia s vyšším počtom trestných činov, avšak nie je v čele. Predbiehajú ju regióny východného Slovenska, čo zrejme vyplýva z omnoho väčších sociálnych rozdielov v rámci obyvateľstva a prítomnosťou niektorých národnostných menšín a etnických skupín.

4.3 Vyhodnotenie ukazovateľov

Ako sme vyššie uviedli, bratislavský región patrí vo väčšine sledovaných aspektoch k najrozvinutejším regiónom Slovenska. Vďaka dlhodobu najmenej miere nezamestnanosti, najvyššej čistej mesačnej mzde, najefektívnejšej bytovej výstavbe, prílevu zahraničných investícií a cestovného ruchu patrí tento región k prototypom a príkladom toho akou cestou by sa mali uberať ostatné slovenské regióny. Ruka v ruke s leskom a prepychom však kráča aj chudoba a mnohé ďalšie tienisté stránky života v tomto regióne. Kvalitu života jeho obyvateľov nemožno merať len skrz ekonomické veličiny, ale aj cez každodennú realitu, ktorá prináša viacero negatív, spoločne nazvaných, sociálno-patologických javov. Medzi najvýraznejšie patrí

- bezdomovstvo – je odrazom hlbokých sociálnych rozdielov a ostrou hranou bohatstva a chudoby, ktorý sprevádza tento región už od začiatku 90.-tych rokov a neustále zväčšuje svoje rozmery. V časoch socializmu bol tento jav veľmi zriedkavý, nakoľko bol prísne kriminalizovaný, avšak s príchodom demokracie a kapitalizmu sa množstvo ľudí, či už vlastným pričinením, alebo „vďaka“ druhým ľuďom ocitli na ulici bez pomoci štátu, či príbuzných. Ide o rozšírený fenomén väčšiny svetových metropol, Bratislavu nevyvímajúc,
- prostitúcia – i keď nie je v našich právnych pomeroch trestná, zapríčiňuje a je zapríčinená viacerými kriminálnymi činmi akými sú obchodovanie s ľuďmi, sexuálne zneužívanie, kupliarstvo, vydieranie apod. Taktiež často bývajú spojované s organizovaným zločinom,
- zaškoláctvo, násilie na školách – možno tiež považovať za nežiaduci jav, nakoľko trvalo neusporiadaný a záhaľčivý spôsob života mladých ľudí neskôr vedie k závažnejším sociálno-patologickým javom, napr. aj tým vyššie uvedeným. Mladý ľudia, a to nie len v bratislavskom kraji, dnes vyrastajú v dobe internetu, zábavy a voľnosti a strácajú tak návyk k osvojovaniu si

zodpovednosti a tradičných hodnôt rodičov a spoločnosti. Množstvo násilia v médiách, v rodinách a na uliciach aj Bratislavy vedú k rapídne zvyšovaniu kriminality mládeže, čo ma katastrofálne celospoločenské dôsledky. Tento jav je spojený aj so znižujúcou sa sociálnou kontrolou, danou anonymitou väčších miest, ktorú nemožno nijako nahradiť,

- rozvodovosť – sme ako nežiaduci jav spomenuli aj v súvislosti so štatistickými údajmi. Je veľmi prepojená s vyššie uvedenými nežiaducimi javmi a pre bratislavský región je príznačná. Rozpad manželského spolužitia a rodiny má ďalekosiahle dôsledky, sociálne aj ekonomické, na ďalší vývoj detí a mládeže. Viacero psychológov i prax poukazuje na negatívny dopad výchovy v neúplnej rodine, ťažšie sociálne podmienky ako i neskorší problém mladých ľudí nadväzovať vážne vzťahy alebo vstupovať do manželstva. Spoločnosť v takých veľkých mestách sa silne liberalizovala a dnes mladí ľudia uprednostňujú alternatívne formy spolužitia pred uzavretím manželstva,
- toxikománia, alkoholizmus, patologické hráčstvo – a ďalšie formy závislostí úzko napojené na kriminálne živly, stále častejšie sa objavujúce sa u mladších ľudí vychádzajú najmä zo znižujúcej sa sociálnej kontroly škôl a okolia, nezájmu rodičov, nesprávneho využívania voľného času apod.

Úvahou a vyhodnotením vplyvu kriminality na vývoj regiónu sa dostávame viac k úvahe ako vývoj regiónu ovplyvňuje kriminalitu a ostatné nežiaduce javy spoločnosti daného regiónu. Vychádzajúc z vyššie uvedeného vyhodnotenia sa viac utvrdzujeme v tom, že všetko so všetkým súvisí, to zn., čím je región ekonomicky silnejší a prosperuje, teda rastú príjmy a životná úroveň obyvateľov, prehlbujú sa sociálne rozdiely medzi bohatými a tými najchudobnejšími vrstvami spoločnosti, z čoho potom pramení tzv. kriminalita z dostatku. S rozširujúcou sa urbanizáciou a zväčšovaním miest rastie i anonymita medzi ľuďmi, ochladzujú sa susedské vzťahy, kolabuje prirodzená sociálna kontrola. V spojení s rozvrátenými rodinami a neúmerne ekonomicky aktívnymi rodičmi, ktorí zabúdajú vychovávať svoje ratolesti, sa rozmáha celá škála patologických procesov od šikanovania v škole, cez toxikomániu a nežiaduce tehotenstvá až po chuligánstvo a násilnú kriminalitu detí a mládeže. S tým, samozrejme, ďalej súvisí ich následné nezaradenie sa do života a nástup či už kriminálnej dráhy alebo tzv. príživníctva, teda záhaľčivého spôsobu života, čo nijako neprispieva rozvoju akéhokoľvek regiónu.

Každý región, i keď je ovplyvnený vnútornou jednotnou politikou štátu, najmä vo forme legislatívy, má svoje špecifiká, ktoré je nutné premietnuť do politiky a aktivít na regionálnej úrovni. Bratislavský región mal a má v rámci Slovenskej republiky osobité postavenie vo viacerých ohľadoch. Vďaka veľmi výhodnej geografickej polohe a dobrému prepojeniu na ďalšie európske metropoly, koncentrácii priemyslu a služieb, kvalitnej a úrodnej pôde a optimálnym klimatickým podmienkam vždy mal tento región veľmi silný rastový potenciál. Nemožno ani uprieť dôležitú konkurenčnú výhodu a tou je sídlo hlavného mesta SR v tomto kraji, ktorý taktiež prináša množstvo pozitív spojených s koncentráciou najrozmanitejších ekonomických činností, služieb, politického a kultúrneho života, sídlenie ústredných orgánov štátnej správy atď.

Ako načrtávajú vyššie uvedené ukazovatele, rozvoj prináša aj množstvo príležitostí a výziev. Prirodzený rastúci počet obyvateľov v ekonomicky prosperujúcom regióne prináša výzvu pre bytovú výstavbu, čo vytvára podnikateľskú príležitosť pre vytvorenie pracovných miest, rozšírenie technickej i občianskej infraštruktúry, tvorbu zisku a uspokojenie dopytu po modernom a peknom bývaní. Opačnou stranou mince sa stáva dravá urbanizácia a často krát nelogická výstavba na zelených lúkach alebo v historických častiach miest, ubúdanie zelene a vytváranie panelákových mestských častí. Nadväzujúcim možným pozitívom pri výstavbe nových bytov a domov by mohlo byť zakladanie nových rodín, vyšší počet narodených detí, teda mladnutie regiónu a priaznivý demografický vývoj. Ako sme však demonštrovali vďaka štatistickým ukazovateľom, trend vývoja je opačný. Vychádza to najmä zo zmeny spôsobu života, ktorý je vo veľkých mestách ešte zreteľnejší. Mladí ľudia uprednostňujú dnes finančné zabezpečenie a kariéru pred založením rodiny, žijú v menej záväzných formách spoluzitia. V opačnom prípade často nastupujú rozvody, dokonca aj v dlhoročných manželstvách. I keď počet umelo prerušených tehotenstiev má dlhodobo klesajúci trend, naďalej sa pohybuje v relatívne vysokých číslach, najmä v rozvinutejších mestách a regiónoch. Všetky tieto tienisté stránky ekonomického rozvoja regiónu spolu so spomínanou rastúcou trestnou činnosťou ženú ľudí späť do okrajových miest Bratislavy, prípadne na vidiek. Trend je teda taký, že i keď mladí ľudia z celého Slovenska sa vo väčšom množstve sťahujú do bratislavského regiónu a priamo do Bratislavy za prácou a kariérou, prežijú tu istý úsek svojho ekonomicky aktívneho života, avšak vyčerpaný náročnosťou budovania kariéry a veľkomestským životom so všetkými jeho negatívami sa uberajú späť domov, do rodných, i keď menej rozvinutých regiónov, kde zakladajú rodiny a vychovávajú deti.

5. NÁVRHY NA VYUŽITIE VÝSLEDKOV

Z uvedených štatistických ukazovateľov regionálneho rozvoja a súvisiacich negatívnych spoločenských javov akým je kriminalita, a ich následného vyhodnotenia sme vypracovali niekoľko návrhov, ktoré majú poslúžiť na zlepšenie stavu pri ich aplikácii do praxe. Zistili sme, že s akýmkoľvek rozvojom súvisia vždy aj nejaké negatíva, ktoré je potrebné predpokladať a účinne im predchádzať rozmanitými preventívnymi opatreniami, príp. ak sa vyskytnú, akútne ich riešiť, kým neprerastú únosnú mieru.

Návrhy na prevenciu:

- v súvislosti s rozvojom regiónu je dôležitá dopravná a technická infraštruktúra a bytová výstavba, ktorú navrhujeme riadiť komplexne pre celý región a veľmi prísne presadzovať územné plány obcí a miest, nakoľko ako bolo spomenuté, sme svedkami nezmyselnej výstavby v historických centrách miest a rušenia tradičných parkových plôch. Je nutné presadzovať dôraz na životné prostredie, ochranu a rozširovanie zelene a parkov. Je to dôležité najmä pre voľno-časové a regeneračné aktivity obyvateľov a mládeže, ktorá tak nebude vytláčaná do sídlisk, nákupných centier alebo pohostinských zariadení.
- z celoštátneho pohľadu je zásadným opatrením potieranie chudoby a sociálnych rozdielov medzi obyvateľstvom. Ide o komplexnú a veľmi širokú problematiku, ktorú je potrebné riešiť na centrálnej úrovni. Poskytnutie základných sociálnych istôt pre uspokojenie životných potrieb najchudobnejším vrstvám obyvateľstva by malo pozitívny dosah na elimináciu bezdomovstva a prostitúcie, ktoré sú častou liahňou rozmanitej trestnej činnosti.
- preventívne opatrenia sa musia určite dotýkať kriminality a zahŕňa veľké množstvo nástrojov a foriem preventívneho pôsobenia. Za najdôležitejšiu považujem prevenciu kriminality mládeže a to od útleho detstva. Navrhujem začať v predškolskom veku hravou formou ukázať deťom, aké správanie je nežiaduce, aké môže mať následky a ako mu možno predchádzať. Za zásadný prvok považujeme zapojenie rodičov do týchto preventívnych aktivít ako aj širokej verejnosti, ktorá je potom schopná účinnejšej sociálnej kontrole. Nezastupiteľnú úlohu tu zohrávajú školy a samotní pedagógovia, ktorí by mali absolvovať aspoň základné psychologické preškolenie na to, ako v dnešnej dobe pôsobiť na problémovú mládež, príp. ako zabrániť šikanovaniu a iným formám

násilia na školách. Učitelia sú často prikrátky na drzých žiakov a zaujmú rezignovaný postoj k ich správaniu, čo však len naďalej prehĺbuje ich predpoklady na kriminálnu životnú kariéru. Tu je neodmysliteľná podpora aj zo strany rodičov, preto navrhujeme, aby účasť na rodičovských združeniach, príp. iná forma pravidelného kontaktu so školou, bola povinná a viazaná na poberanie prídavku na dieťa. Túto problematiku považujeme naozaj za prioritnú, nakoľko mládež je budúcnosťou nášho regiónu a čím lepšie jej budú vstúpené dôležité hodnoty a návyky, tým stabilnejší možno očakávať ekonomický progres.

- s ohľadom na bytovú výstavbu chceme poukázať aj na ciele podporu mladých rodín a rodenie detí zo strany regiónov. Priaznivý demografický vývoj je stavebným kameňom budúceho rozvoja regiónu, preto by aj regionálna samospráva mala podporiť lacnejšie nájomné bývanie pre mladých. To nám následne pomôže, aby sa s podporou regiónu a štátu mohli mladí rodičia intenzívnejšie venovať výchove detí, pred rýchlym návratom do práce. Tým predídeme aj mnohým rozvodom, príp. mimomanželským formám spoluzitia.

Následné aktivity:

- v prípade, že sa kriminalita niektorých obcí, príp. mestských častí, stane alarmujúcou, navrhujeme, aby štátne a samosprávne orgány plne spolupracovali, napr. štátna a mestská polícia, ich vzájomná súčinnosť je životne dôležitá pre potieranie kriminality, ktorá býva častým dôvodom pre odchod ľudí z miest do periférie. Je nutnosťou posilniť dobré meno a dôveru ľudí v políciu. Násilie v domácnostiach i v uliciach znižujú kvalitu života ľudí, preto je potrebný profesionálny a dôveryhodný policajný zbor
- v rizikových miestach pre kriminálnu činnosť navrhujeme zvýšenie počtu policajtov a kontroly napojením na kamerový systém mesta, ktorý je účinnou situačnou prevenciou, napomáha však i odhaleniu páchatel'ov.

6. ZÁVER

Na základe tejto práce možno jednoznačne vysloviť presvedčenie, že kriminalita a rozvoj regiónu sú navzájom prepojené a ovplyvňujú sa v oboch smeroch. Najzreteľnejšie to možno vidieť v nami sledovanom bratislavskom regióne, ktorý svojim rozvojom patrí medzi najsilnejšie regióny vo väčšine oblastí. Aj preto sa tento región stáva cieľom pre desať tisíce Slovákov zo všetkých kútov krajiny, ktorý sem prichádzajú za štúdiom a prácou. Prinášajú sem svoj pracovný a vzdelanostný potenciál a každý z nich sa podieľa na tvorbe HDP a ďalších ukazovateľov ekonomického rozvoja tohto regiónu. Existujú mnohé ďalšie faktory rozvoja bratislavského kraja, ktoré sme v diplomovej práci hodnotili, a ktoré pomáhajú Bratislave a jej okoliu viesť rebríček úspešne sa rozvíjajúcich sa regiónov našej krajiny. Pravdou je však aj to, že s rýchlym rozvojom súvisia aj negatívne javy, ktoré sme štatisticky zdokumentovali, a ktoré demonštrujú súčasne problémy bratislavského regiónu. Kriminalita je len jedným z problémov, ktoré je potrebné riešiť, avšak ako sme uviedli vo vyhodnotení, ovplyvňuje mnohé ďalšie faktory rozvoja, ako je bezdomovstvo, prostitúcia, nepriaznivý demografický vývoj a mnohé ďalšie. V súvislosti s uvedenými negatívami sme navrhli niekoľko aktivít zameraných najmä na prevenciu sociálno-patologických javov bratislavskej spoločnosti. Uvedené javy potom spôsobujú opačný efekt, teda ľudia, ktorí tu prídu za lepším životom a prežijú tu istú časť svojho ekonomicky aktívneho života, Bratislavu opúšťajú a vracajú sa domov, najčastejšie na vidiek. Tam si potom zakladajú rodiny, stavajú domy, platia dane a vychovávajú deti. Aj z tohto dôvodu bratislavský región starne, je tu najvyšší počet rozvodov a rodí sa tu veľmi málo detí, čo jej rozvojovému potenciálu do budúcnosti nepridáva na sile. Z uvedeného vyplýva, že nie je dôležitejší rýchlejší a masovejší regionálny rozvoj, ale postupný a najmä trvalo udržateľný.

7. POUŽITÁ LITERATÚRA

- BALÁŽ, P. 1996. Bytoví zloději pod lupou výskumu, 1996. Práca 22. Novembra.
- BILASOVÁ, V. – GREMEŠOVÁ, G. 2000. Malý slovník filozofie, 2000. Košice: Pezolt PVD.
- BUČEK, M. 2001. Responding to diversity: Solutions at local level. In: Biró, A.M., Kovacs, P. (eds): Diversity in action. Local Public Management of Multi-ethnic Communities in Central and Eastern Europe. Budapest: Local Government and Public Service Reform Initiative.
- COUFAL, J. 1982. Príčina ako protirečenie a metóda, 1982. Bratislava: Pravda
- ČÍRTKOVÁ, L. 1998. Kriminální psychologie, 1998. Praha: Eurounion.
- ČÍRTKOVÁ, L. 2004. Forenzní psychologie, 2004. Plzeň: Aleš Čeněk.
- ČÍRTKOVÁ, L. – ČERVINKA, F. 1994. Forenzní psychologie, 1994. Praha: Support.
- DALHBERG, L.L. – BUTCHART, A. 2005. State of science: violence prevention efforts in developing and developed countries, 2005. International Journal of Injury Control and Safety Promotion, vol.12, No. 2.
- DIANIŠKA, G. 1999. Krádeže vlámaním do bytov, 1999. Bratislava: Akadémia policajné zboru.
- DIANIŠKA, G. 2006. Sociálna psychológia a právnik, 2006. Bratislava: Veda.
- DIANIŠKA, G. a kol. 2009. Kriminológia, 2009. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-198-4.
- HERETIK, A. 1994. Základy forenznej psychológie, 1994. Bratislava: SNP.
- CHMELÍK, J. a kol. 2004. Zločin bez hraníc. Vyšetřování terorismu a organizovaného zločinu, 2004. Praha: Linde
- CHMELÍK, J. – HÁJEK, P. – NEČAS, S. 2005. Úvod do hospodářské kriminality, 2005. Plzeň: Aleš Čeněk .
- KACAFÍRKOVÁ, M. 2002. Domáci násilí, 2002. Trestní právo, roč. 2, č.5.
- KAISER, G. 1994. Kriminologie, 1994. Praha: C.H. Beck.
- KUCHTA, J. – VÁLKOVÁ, H. a kol. 2005. Základy kriminologie a trestní politiky, 2005. Praha: C.H. Beck.
- LUKÁČOVÁ, A. 2006. Podnikateľské prostredie a regionálne konkurencieschopnosť prešovského samosprávneho kraja. In: Kuzmišin, P. (ed) Konkurencieschopnosť a regionálne aspekty rozvoja I. Prešov: Grafotlač. ISBN: 80-8068-555-X.

- MANDLIAK, J. 1998. Kriminológia, 1998. Košice: ATOM Computers.
- NOVOTNÝ, O. – OSMANČÍK, O. 2001. O problematice prevence kriminality, 2001, Trestní právo
- NOVOTNÝ, O. – ZAPLETAL, J. a kol. 2004. Kriminologie, 2004. Praha: Aspi Publishing.
- PAŠIAK, J. 2006. K teoretickej a metodologickej problematike regionálnej diferenciácie a typológie ako súčasti teórie regionálneho rozvoja. In: Faťan, L., Štrbavá L. (eds): Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných procesov. Bratislava: Sociologický ústav SAV.
- PRESL, J. 1995. Drogová závislosť. Múže byť ohrozeno i Vaše dieťa?, 1995 rozšírené vydanie. Praha: Maxdorf.
- RAJČÁKOVÁ, E. 2005. Regionálny rozvoj a regionálna politika, 2005. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ŘÍČAN, P. 1995. Agresivita a šikana medzi deťmi, 1995. Praha: Portál.
- STIERANKA, J. a kol. 2006. Organizovaná kriminalita – hrozba súčasného sveta. In: Aktuálne problémy súčasného sveta (Slovensko a Európska únia). Zborník z vedeckej konferencie na Duchonke 2. – 4. 10. 2006. Bratislava: Akadémia Policajného zboru.
- SVOBODA, J. a kol. 2000. Slovník slovenského práva, 2000. Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s r.o. ISBN 80-88931-06-1.
- ŠTABLOVÁ, R. 1997. Drogy, kriminalita a prevence, 1997. Praha: Policejní Akademie ČR.
- TURAYOVÁ, Y. a kol. 1999. Vybrané kapitoly z kriminológie, 1999. Bratislava: PF UK.
- TURAYOVÁ, Y. a kol. 2001. Kriminologické aspekty zločinu, 2000. Bratislava: Iura edition.
- TVRDOŇ, J. 2006. Dimenzia hospodárstva – typológia regiónov. In: Faťan, L., Štrbavá L. (eds): Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných procesov. Bratislava: Sociologický ústav SAV.
- URBAN, E. 1973. Toxikomanie, 1973. Praha: Avicium.
- ZAPLETAL, J. 1998. Kriminologie – obecná část, 1. díl, 1999. Praha: Policejní Akademie České republiky.
- ZAPLETAL, J. 1994. Kriminologie – obecná část, 1. díl, 1994. Praha: Policejní Akademie České republiky.

ZOUBKOVÁ, I. – NIKL, J. – ČERNÍKOVÁ, V. 2001. Kriminalita mládeže 1.vyd., 2001. Praha: Policejní Akademie ČR.

Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Nariadenie Prezídia PZ č.24/2003

Generálna prokuratúra SR 2011 [online] [cit. 2011-03-05]. Dostupné na:
<http://www.genpro.gov.sk/>

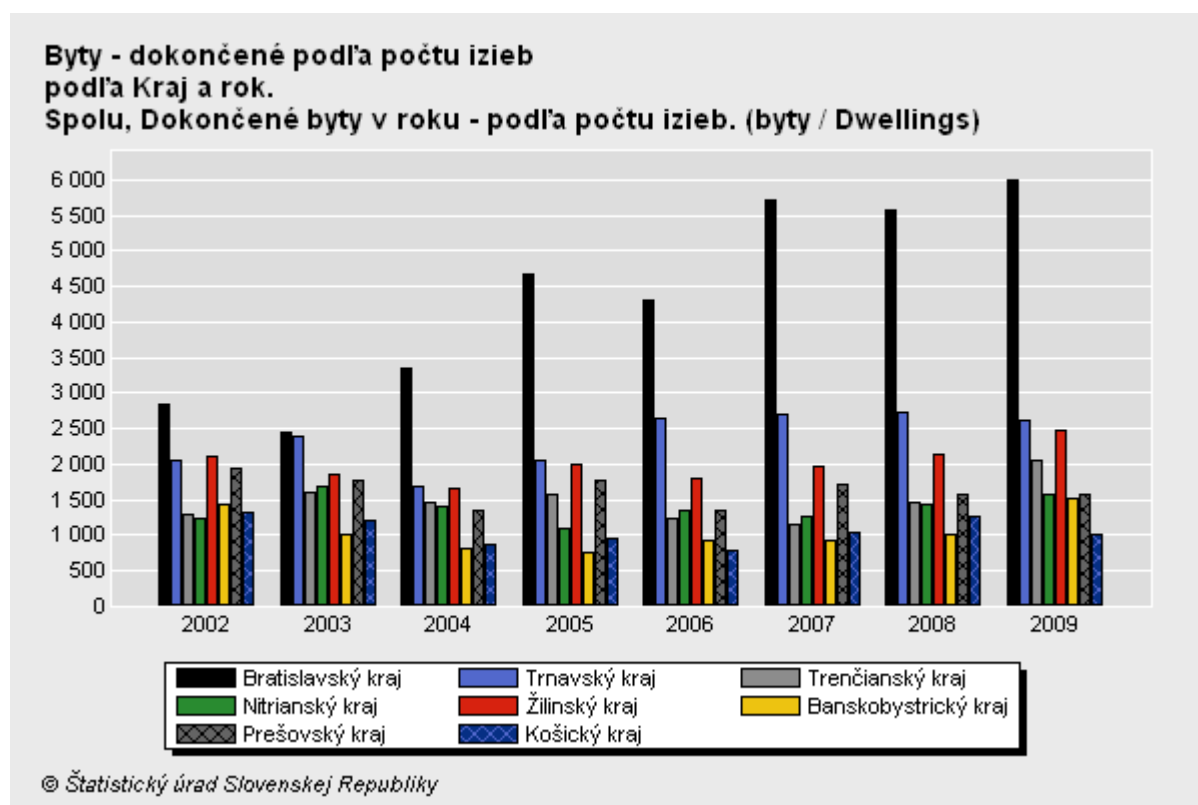
Mesto Bratislava 2011 [online] [cit. 2011-04-03]. Dostupné na:
<http://www.bratislava.sk/>

Prezídium Policajného zboru SR 2011 [online] [cit. 2011-04-03]. Dostupné na:
<http://www.minv.sk/?policia>

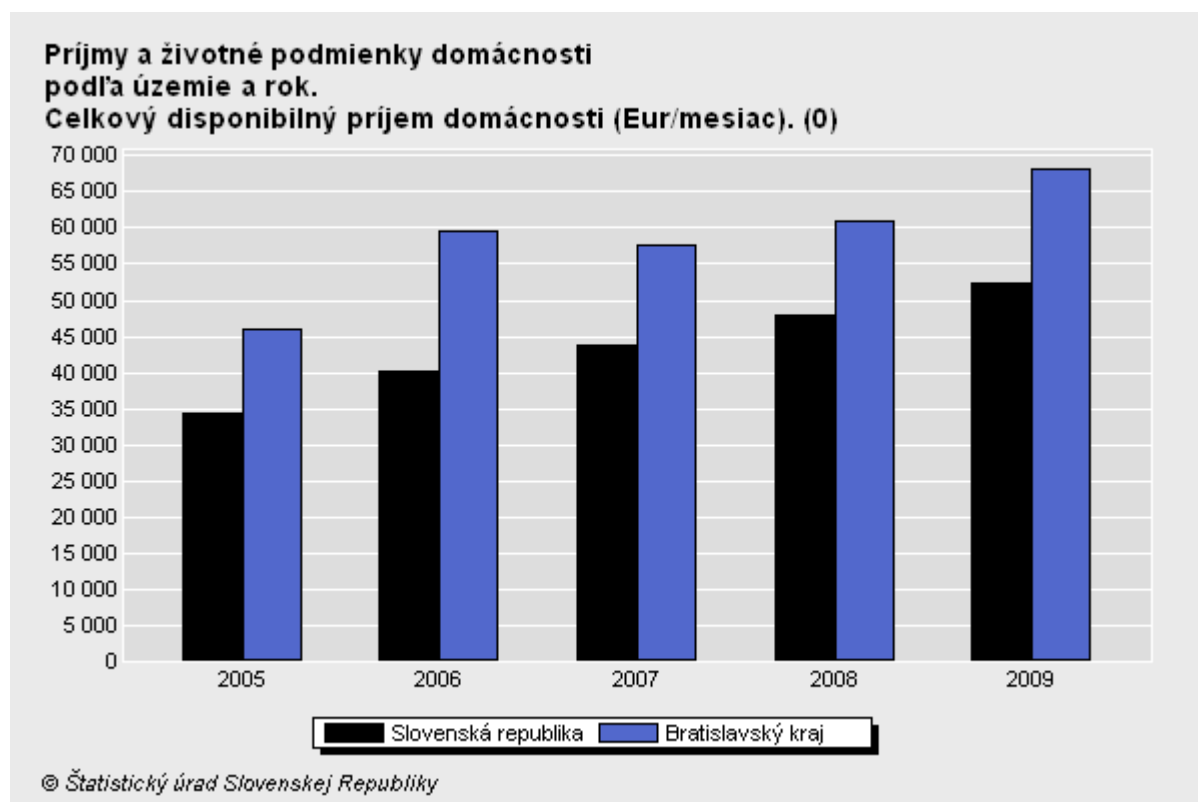
Štatistický úrad SR 2011 [online] [cit. 2011-04-09]. Dostupné na:
<http://www.genpro.gov.sk/>

Zbor väzenskej a justičnej stráže SR 2011 [online] [cit. 2011-04-09]. Dostupné na:
<http://www.zvjs.sk/>

3. PRÍLOHY

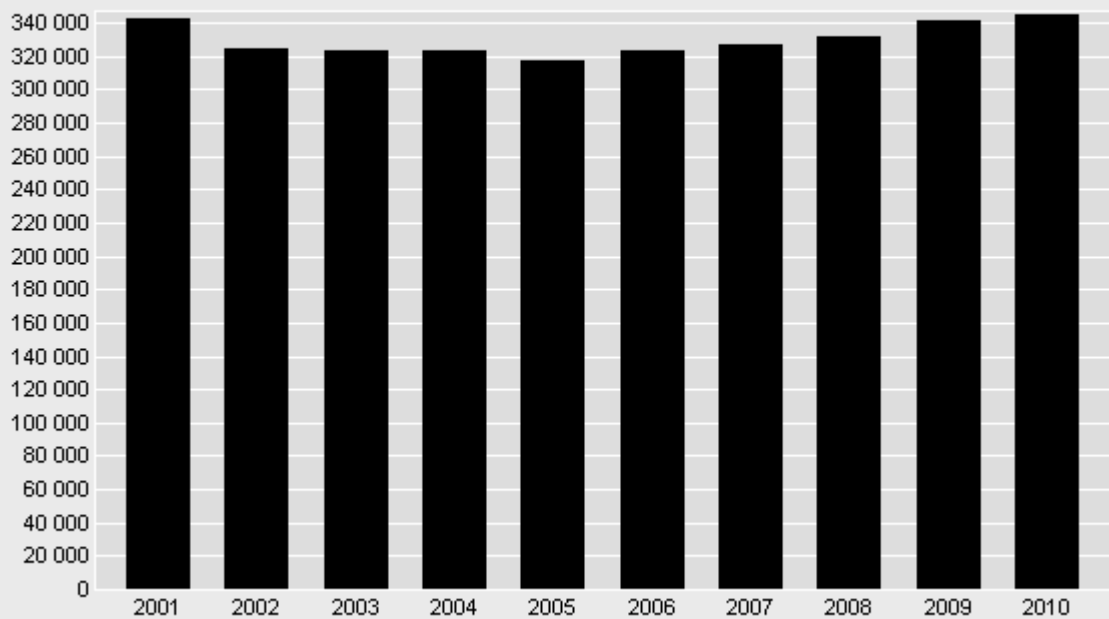
príloha č. 1

príloha č.2

**Ekonomicky aktivne obyvateľstvo
podľa rok.
Bratislavský kraj, Spolu. (osoby / Persons)**

© Štatistický úrad Slovenskej Republiky

príloha č. 3

CD Medium – príloha č.4